

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
“DEUTSCHE RECHTSGESCHICHTE” von Dr. Jur. Ulrich Eisenhardt, o. Professor
der Rechte an der Fernuniversität Hagen»

Επιβλέπουσα Επιτροπή : κος Γιώργος Κεντρωτής / κος Σωτήριος Λίβας

Επιμέλεια Εργασίας: Αφροδίτη Θεοδώρου – Επί Πτυχίω

A.M. : Ξ2014069

Ιανουάριος, 2019

«ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
“DEUTSCHE RECHTSGESCHICHTE” von Dr. Jur. Ulrich Eisenhardt, o. Professor
der Rechte an der Fernuniversität Hagen»

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	5
Μετάφρασμα.....	6
Πρωτότυπο.....	28
Σχολιασμός.....	49
Βιβλιογραφία.....	56

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία επικεντρώνεται στη μετάφραση και τον σχολιασμό ενός αποσπάσματος από το βιβλίο “Deutsche Rechtsgeschichte”, που αφορά στην ιστορία του γερμανικού δικαίου. Γλώσσα – πηγή είναι η γερμανική και γλώσσα – στόχος η ελληνική.

Πιο συγκεκριμένα, παρατίθεται αρχικά το κύριο σώμα της εργασίας, δηλαδή το μετάφρασμα του αποσπάσματος. Στη συνέχεια, παρατίθεται το πρωτότυπο κείμενο που έχει παρθεί από το βιβλίο και ύστερα, ο σχολιασμός σχετικά με τα μεταφραστικά προβλήματα και τη μεταφραστική διαδικασία που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας.

Εν τέλει, παρατίθεται η βιβλιογραφία, η οποία διέπει όλη την έκταση της εργασίας αυτής και χρησιμοποιήθηκε κατά κόρων για την καλύτερη περιγραφή των διαδικασιών και των τυχόν προβλημάτων που παρουσιάστηκαν.

I. Εθνικοσοσιαλιστική κοσμοθεωρία και Ιδιωτικό Δίκαιο

427 Καθ' όλη τη διάρκεια του Τρίτου Ράιχ, ο Αστικός Κώδικας παρέμεινε σε ισχύ. Διαφοροποιήθηκε μόνο σε κάποια τμήματά του. Στους τομείς που υπέστησαν αλλαγές ανήκει π.χ. το δίκαιο του γάμου.

Ο νόμος περί γάμου του 1938 ναι μεν εκπλήρωνε τις νόμιμες μεταρρυθμίσεις του παρελθόντος, αλλά ταυτόχρονα υλοποιούσε την ελπίδα των εθνικοσοσιαλιστικών ιδεολόγων. Έτσι, η αρχή του αντικειμενικού κλονισμού εισήχθη στη νομοθεσία περί διαζυγίου, πράγμα το οποίο αποτελούσε αίτημα των νομικών εδώ και καιρό. Αυτό σήμαινε: ένας γάμος μπορούσε να οδηγηθεί στο διαζύγιο, αν αυτός ήταν ανεπανόρθωτα κλονισμένος. Οι εθνικοσοσιαλιστές προώθησαν ωστόσο, με την εισαγωγή της αρχής του αντικειμενικού κλονισμού, μια επικίνδυνη πολιτική του δικαίου του γάμου. Και αυτό, επειδή η απάντηση στην ερώτηση «πότε ένας γάμος θεωρείται κλονισμένος;» μπορούσε από την πλευρά της εθνικοσοσιαλιστικής ιδεολογίας επίσης να σημαίνει: ένας γάμος είναι κλονισμένος, όταν η κοινωνική αξία χρήσεώς του δεν παίζει πια κανέναν ρόλο για τον λαό και το κράτος. Τα ενδιαφέροντα του ίδιου του συντρόφου λαμβάνονται περιορισμένα υπόψιν (βλ. επιπλέον Hattenhauer (Χάτενχάουερ), παρ. 659). Εδώ παρουσιάζεται η άμεση δράση του πολιτικού συστήματος στο Ιδιωτικό Δίκαιο.

Η παραμονή του Αστικού Κώδικα σε ισχύ μπορούσε να αποτελέσει σοβαρό εμπόδιο για τις φιλελεύθερες – ατομικιστικές παραδόσεις ακόμα περισσότερων απομακρυσμένων νομικών πρακτικών του εθνικοσοσιαλιστικού καιρού· ωστόσο ακόμα και αυτό μπορούσε να ξεπεραστεί. Το εργαλείο για αυτόν τον σκοπό μπορούσε να παρθεί από τον ίδιο τον Αστικό Κώδικα, χωρίς να αλλάξει η νομοθετική γλώσσα.

Μετά την κυριαρχούσα εθνικοσοσιαλιστική νομική θεωρία, οι δικαστές ερμήνευσαν τον παλιό νόμο (τον Αστικό Κώδικα) με καινούργια μυαλά. Αυτή η απαίτηση για επανερμηνεία αντιτέθηκε στον υψηλό βαθμό αφαίρεσης του Αστικού Κώδικα. Σημαντική βοήθεια παρείχαν σε αυτό το σημείο οι γενικές ρήτρες του Αστικού Κώδικα, όπως για παράδειγμα αυτές συμπεριλαμβάνονται στις παραγράφους 242 και 138.

428 Ο Carl Schmitt (Κάρλ Σμίτ) έδωσε κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά αυτό το πρόβλημα και εξέφρασε τη γνώμη του μεταξύ άλλων και για όρους όπως «με καλή πίστη», «καλή ηθική» κτλ, οι οποίοι δεν σχετίζονταν με την ατομική αστική εταιρία αλλά με το ενδιαφέρον του συνόλου του λαού. Πράγματι, θα άλλαζε όλο το δίκαιο, χωρίς να χρειαστεί να αλλάξει ούτε ένας «θετικός» νόμος (JW (Juristische Wochenschrift) 1994, σελ. 717). Ο Carl Schmitt έκανε επίσης σαφές, το πώς θα έπρεπε να φαίνεται μια τέτοια ερμηνεία: «Όλοι οι αόριστοι όροι, όλες οι λεγόμενες γενικές ρήτρες χρησιμοποιούνται οπωσδήποτε και ανεπιφύλακτα στα πλαίσια του εθνικοσοσιαλιστικού πνεύματος, . . . όλες αυτές οι διατυπώσεις, . . . είναι, ανεξαιρέτως του εθνικοσοσιαλιστικού πνεύματος, στο χέρι των προτάσεων του προγράμματος του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος, όσον αφορά στην εφαρμογή και στην ανάπτυξη των αιτιολογιών των δικαστικών αποφάσεων» (JW 1994, σελ. 717, βλ. επιπλέον Rüthers (Ρούθερς), Die unbegrenzte Auslegung («Η αόριστη ερμηνεία»), σελ.175).

429 Πιο σαφείς έγιναν οι «Βασικές αρχές για το αξίωμα και τα καθήκοντα του δικαστή», οι οποίες υπέστησαν επεξεργασία με εντολή του υπουργού H. Frank (Φράνκ) (και συγκεκριμένα από τους Dahm (Ντάμ), Eckhardt (Εκχαρτ), Höhn (Χόν), Ritterbusch (Ρίτερμπους) και Siebert (Ζίμπερτ), στην: Επιστήμη του Γερμανικού δικαίου I (Deutsche Rechtswissenschaft I), 1936, σελ. 123, βλ. επιπλέον Rüthers, Die unbegrenzte Auslegung, σελ.175).

«Θεμέλιο της ερμηνείας όλων των πηγών δικαίου είναι η εθνικοσοσιαλιστική κοσμοθεωρία, όπως αυτή συγκεκριμένα εκφράζεται στο πρόγραμμα του κόμματος και στις δηλώσεις του Ηγέτη (Φύρερ)».

Στους βασικούς κανόνες του σχεδίου για ένα νέο Volksgesetzbuch (Βιβλίο του Λαού) ειπώθηκε όσον αφορά την ερμηνεία (Hedemann (Χέντεμαν) – Lehmann (Λέμαν) – Siebert (Ζίμπερτ), σελ. 13 και επ.): «Ο δικαστής εκφράζει το δίκαιο με ελεύθερη πεποίθηση και σύμφωνα με την ερμηνεία του δικαίου που βαρύνεται από την εθνικοσοσιαλιστική θεωρία . . . Οι βασικοί κανόνες υπηρετούν το πρόγραμμα του κόμματος, υπάγονται σε αυτό ως βοήθημα ενός ειδικού τομέα εθνικής ύπαρξης.

Με άλλα λόγια αυτό σήμαινε ότι: Όταν κάποιος θέλει να αλλάξει το δίκαιο, δηλαδή την εφαρμογή του, δεν πρέπει να αλλάξει από μόνος του το κείμενο του νόμου, όταν οι υπάρχουσες γενικές ρήτρες είναι αρκετές και μπορούν να ικανοποιηθούν με τις βασικές αρχές της νέας κοσμοθεωρίας. Επίσης, με τη βοήθεια αυτών μπορεί κανείς να διορθώσει θέσεις νόμου, οι οποίες αντιτίθενται σε θεωρητικά επιθυμητές πράξεις δικαίου.

430 Οι συμβουλές του Carl Schmitt επιβεβαιώθηκαν μέσω των πράξεων δικαίου της εθνικοσοσιαλιστικής εποχής. Η εφαρμογή των γενικών ρητρών στους υπάρχοντες νόμους έγινε με τόσο έξοχο τρόπο σύμφωνα με το σύστημα, που κάποιος μπορεί να δεχθεί στα πλαίσια των νέων νόμων όσο το δυνατόν περισσότερες γενικές ρήτρες. Με ιδιαίτερα χειρότερο τρόπο, έγινε κατάχρηση του «υγιούς κοινού αισθήματος», και μάλιστα σε όλους τους τομείς του δικαίου.

Οι πρακτικές συνέπειες εκείνης της θεωρίας φάνηκαν στις πράξεις δικαίου της απαλλοτρίωσης και της δήμευσης, και με ιδιαίτερα ακραίο τρόπο φάνηκαν όσον αφορά στη δήμευση της περιουσίας των εβραίων πολιτών. Χωρίς την ουσιαστική αλλαγή του κειμένου του Αστικού Κώδικα, είχε απαιτηθεί από τον Schlegelberger (Σλεγκελμπέργκερ), (Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Δικαιοσύνης του Ράιχ) «αποχώρηση/παραίτηση από τον Αστικό Κώδικα» λόγω του ότι η ερμηνεία και η εφαρμογή ενός σημαντικού μέρους των γενικών ρητρών του Αστικού Κώδικα εκτελέστηκαν με ένα εθνικοσοσιαλιστικό πνεύμα (βλ. επιπλέον μεταξύ άλλων Hattenhauer, παρ. 663).

431 Το «Το πνεύμα του εθνικοσοσιαλισμού» (Geist der Nationalsozialismus) έγινε κατανοητό από την επικρατούσα θεωρία ως ο ανώτατος – άγραφος – κανόνας, «ως η υπέρ-νομική πηγή δικαίου». «Η κατά προτεραιότητα πηγή δικαίου», το πνεύμα του εθνικοσοσιαλισμού, εξυπηρέτησε στο να αναβαθμολογηθούν οι αντίθετες ή οι ουδέτερες βαθμολογίες των πατροπαράδοτων νόμων (Rüthers, Die unbegrenzte Auslegung, σελ. 176, βλ. επιπλέον Stolleis, Gemeinwohlformeln (Τύποι Δημοσίου Συμφέροντος), σελ. 100 και έπειτα, για τις γενικές ρήτρες στον Αστικό Κώδικα).

Αυτές οι τάσεις δεν απέκλεισαν το Δικαστήριο του Ράιχ ως το ανώτατο δικαστήριο στις αστικές υποθέσεις. Ωστόσο, πρέπει να επιστήσουμε της προσοχής στο ότι, η νομολογία

του Δικαστηρίου του Ράιχ στις αστικές υποθέσεις, η οποία μετά το 1939 περιλαμβάνει σε 32 τόμους την συλλογή των αποφάσεων του, συμπεριλάμβανε πλήθος πλεονεκτημάτων, τα οποία μπορούν να σταθούν και σύμφωνα με τη σημερινή κριτική θεώρηση, και τα παραδείγματα είναι «υψηλές δικαστικές ικανότητες και αμερόληπτες αποφάσεις» (Pfeiffer (Πφάιφερ), DRiZ 1979, σελ.330). Όμως επίσης, αποφάσεις του Δικαστηρίου του Ράιχ πάρθηκαν για την έκφραση της «πολιτικό-κοσμοθεωρητικής επανεξέτασης του δικαίου στα πλαίσια του εθνικοσοσιαλιστικού πνεύματος» (Pfeiffer, DRiZ 1979, σελ.330). Έτσι, το Δικαστήριο του Ράιχ υποβοήθησε την εθνικοσοσιαλιστική σκέψη δικαίου όχι μόνο ως προς τις πράξεις που μπορούσαν να απαιτηθούν από τον νομοθέτη, αλλά και ως προς τις ακόμα μεγαλύτερες σε μέγεθος παρερμηνείες κανονιστικής – αόριστης νομικής έννοιας και νομικών γενικών ρητρών – στο προνομαζόμενο πλαίσιο – χωρίς εμφανή αντίσταση στην διάσπαση (βλ. επιπλέον, Pfeiffer, DRiZ 1979, σελ.330, Rüthers, Die unbegrenzte Auslegung, σελ.216 και έπειτα, Daut).

II. Παραδείγματα νομολογίας με εθνικοσοσιαλιστική έννοια στον τομέα του αστικού δικαίου

432 Η φυλετική διάκριση θεμελιώθηκε ως ένα βασικό κομμάτι της «εθνικοσοσιαλιστικής διδαχής δικαίου» (Nicolai (Νικολάι), DR 1934, σελ.76 και Koellreuther (Κόελρόιτερ), DR 1934, σελ.77, 78). Μετά την κατάληψη της εξουσίας τον Φεβρουάριο του 1933 από τον Εθνικοσοσιαλισμό, η νομολογία του γερμανικού Δικαστηρίου, σε πολλές περιπτώσεις, επιβεβαίωσε με οδυνηρό τρόπο τους εμπλεκόμενους / ενδιαφερόμενους. Επίσης, και στο Ιδιωτικό Δίκαιο, υπήρξαν οι σημαντικές επιπτώσεις αυτής της ρατσιστικής μανίας.

Ήδη από το 1933 το Δικαστήριο του Ράιχ απεφάνθη: «Η νέα στάση του γερμανικού λαού στον Ιουδαϊσμό, που δημιουργήθηκε από την εθνική έρευνα, είναι τόσο θεμελιωδώς διαφορετική από την προηγούμενη, στο ότι τα αποτελέσματα της δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να αγνοηθούν ακόμη και στον τομέα του ιδιωτικού δικαίου των συμβάσεων» (απόφαση της 25.11.1933. RAG 224/33, DJ 1934, σελ. 229).

Οι φυλετικές απόψεις μπορούσαν να οδηγήσουν μόνο στο να αποδοκιμαστούν οι δεσμευτικές ενέργειες των υπογεγραμμένων συμβολαίων. Έτσι, δεν θα έπρεπε ένας «κομματικός συνάδελφος» (= μέλος του Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Εργατικού Κόμματος), ο οποίος είχε κλείσει ένα συμβόλαιο αγοραπωλησίας με έναν Εβραίο, να υποχρεούται από αυτό, χωρίς να γνωρίζει την εβραϊκή ταυτότητα του πωλητή (Ειρηνοδικείο Remscheid (Ρέμσάιντ), απόφαση της 20.1.1937, κατά Η. –D. Köhler (Κόλερ), αριθ. Πρωτ. 1939, σελ. 35, βλέπε σε αυτή τη προβληματική Η. –D. Köhler, αριθ. Πρωτ. 1937, σελ.35 και έπειτα). Το Εργατικό Δικαστήριο του Gelsenkirchen (Γκέλζενκίρχεν) είχε έναν οικιακό υπάλληλο, ο οποίος παραιτήθηκε από τη δουλειά του, διότι εθεάθη να ψωνίζει στα εβραϊκά καταστήματα. Ένα δικαίωμα απόλυσης χωρίς προειδοποίηση, με το σκεπτικό ότι ένας οικιακός υπάλληλος ήταν αρμόδιος να λύσει τις σχέσεις παροχής υπηρεσιών απρόθεσμα, εάν προδιδόταν από τον αρχηγό της οικογένειας ή από τη σύζυγό του, το γεγονός ότι ψωνίζει από ένα εβραϊκό κατάστημα. Όσοι αγοράζουν σε μια εβραϊκή επιχείρηση εκτίθενται στον κίνδυνο να περιφρονηθούν και να στιγματιστούν στα μάτια των Γερμανών ρατσιστών. Ωστόσο, αυτή η κατάσταση δεν απαιτεί την αποδοχή ενός υπαλλήλου, αλλά υπό αυτές τις συνθήκες δεν μπορεί να αναμένεται να συνεχίσει τη σχέση εργασίας του.

433 Το δικαστήριο εξέτασε επίσης την ιδέα της φυλής στο ιδιωτικό δίκαιο, για παράδειγμα όταν αποφάσισε να αναθεωρήσει τις συνταξιοδοτικές συμφωνίες των Εβραίων εργαζομένων. "Η αυξημένη εμφάνιση της φυλετικής σκέψης, ωστόσο, μπορεί να είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους οι Εβραϊκοί υπάλληλοι εξετάζουν το παλαιό συνταξιοδοτικό καθεστώς για να διαπιστώσουν αν και σε ποιο βαθμό είναι συμβατοί με τα εθνικιστικά αισθήματα για τους ανθρώπους και το νόμο. Ακατάλληλα υψηλά μισθώματα πρέπει να μειωθούν ή ενδεχομένως να διαλυθούν οι συμφωνίες».

Στην αιτιολογική έκθεση το δικαστήριο ανέπτυξε αρχές ως προς τις συνθήκες κάτω από τις οποίες «οι ακατάλληλες εμφανίσεις των Εβραίων σε σχέση με το εθνικό σοσιαλιστικό προσανατολισμό για τον λαό και το δικαίωμα μπορούν να μειωθούν σύμφωνα με το άρθρο 157, 242 του Αστικού Κώδικα». Όπως δηλώνεται κυνικά σε μια αναθεώρηση της απόφασης, το Δικαστήριο του Ράιχ απομακρύνεται από την "άκαμπτη ποινή επιβολής του νόμου," *pacta sunt servanda* , διότι όχι μόνο οι «

ογκώδεις αλλαγές στις οικονομικές συνθήκες (θεμελιώδη επιχειρήματα) αλλά και οι θεμελιώδεις αλλαγές στις θεωρίες δικαίου από τις οποίες έχουν αναληφθεί υποχρεώσεις "δικαιολογούν την αναθεώρηση των υποχρεώσεων αυτών: αυτό πρέπει να συμβαίνει σε "θυελλώδεις εποχές"(A. Scholl (Σόλ), DR 1940, σελ. 1317• για την ερμηνεία των γενικών ρητρών στο δικαστήριο, βλ. Meinck (Μάινκ), ZNR 1981, σελ. 31 και έπειτα). Στον τομέα του κληρονομικού δικαίου, η άποψη επικρατούσε ότι ένας Εβραίος δε μπορούσε, αποκτώντας κληρονομιά σε ένα κτήμα, το οποίο ανήκει σε γερμανικό οικόπεδο, να αποκτήσει κανένα μερίδιο σε αυτό το ακίνητο ως μέρος μιας κοινότητας κληρονόμων » (KG, DJ 1940, σελ. 36). Στην ετυμηγορία του, το Εφετείο του Βερολίνου αναφέρεται σε διάταγμα της 3ης Δεκεμβρίου 1938, "που θέλει να καταστήσει αδύνατη, λόγω κρατικό-πολιτικών αιτιών, την πλήρη αποδυνάμωση της γερμανικής ιδιοκτησίας γης, εξαιτίας οποιασδήποτε επέκτασης των κυριαρχικών δικαιωμάτων ενός Εβραίου στο γερμανικό έδαφος με νόμιμη συναλλαγή σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 7 παράγ. 1". Το 1941, ο Υπουργός Δικαιοσύνης του Ράιχ εξέδωσε εκτελεστικές διατάξεις σχετικά με την "ακυρότητα των διαταγμάτων που σχετίζονται με το θάνατο, σύμφωνα με τα οποία ένας κληροδότης με γερμανικό αίμα κληροδοτεί έναν Εβραίο" (DR 1941, σελ. 2329). Αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η απαγόρευση είναι άκυρη "καθόσον ένας κληροδότης με γερμανικό αίμα χρησιμοποιεί έναν Εβραίο ως κληρονόμο του για να υπερισχύει των γερμανών συγγενών ή, σε βάρος τέτοιων συγγενών, χορηγεί επιδόματα θανάτου σε έναν Εβραίο ... η κληρονομική και κερδοσκοπική ιδιοκτησία του κληροδότη δεν μπορεί ποτέ να περιέλθει στα χέρια ενός Εβραίου προς όφελος της οικογένειας, των συγγενών και του λαού».

III. Το "Volksgesetzbuch"

434 Σε ομιλία που δόθηκε στη Χαϊδελβέργη, ο κρατικός γραμματέας του Υπουργείου Δικαιοσύνης του Ράιχ, Franz Schlegelberger (Φραντς Σκλέγκελμπεργκερ), ζήτησε "αποχώρηση από τον Αστικό Κώδικα". Στη συνέχεια η ακαδημία για το γερμανικό δίκαιο ξεκίνησε με τις προπαρασκευαστικές εργασίες για ένα νέο "Volksgesetzbuch" (Βιβλίο του Λαού).

Για το πώς πρέπει να σχεδιαστεί αυτό το Volksgesetzbuch, ο Frank αναφέρθηκε ως εξής:

Αυτό το Volksgesetzbuch προορίζεται να γίνει το καθολικό νομοθετικό έργο για τη γενική κοινοτική ζωή. Πρέπει να αντικαταστήσει τον αστικό νόμο, ο οποίος από καιρό έχει καταστεί ανεπαρκής. Η Μεγάλη Γερμανία θα χρειαστεί ένα τέτοιο βιβλίο δικαίου στο οποίο θα εκφράζεται η εθνικοσοσιαλιστική κοσμοθεωρία με διαρκή αποτελέσματα για τη ζωή του λαού. Στο επίκεντρο αυτού του Volksgesetzbuch βρίσκεται η Volksgenosse (εθνικός σύμμαχος) και οι νόμιμες ή εθνικές της υποχρεώσεις » (Frank, DR 1940, σελ. 31). Το 1940, ο Frank ανέφερε: "Κάτω από την αποδεδειγμένη ηγεσία του καθηγητή Dr. med. Hedemann εργάζεται σειρά προεξέχοντων δεξιών προσώπων του λαού μας για την ολοκλήρωση αυτού του έργου. Οι βασικοί κανόνες, οι οποίοι θα διέπουν το βιβλίο με τίτλο "Der Volksgenosse", είναι ήδη διατυπωμένοι (DR 1940, σελ. 31).

435 Ο Hedemann έχει ο ίδιος περιγράψει ως εξής τους στόχους που πρέπει να πραγματοποιηθούν με το βιβλίο Volksgesetzbuch, (Hedemann, DR 1941, σ. 241): «όλες οι συνθήκες διαβίωσης και επίσης οι κώδικες πρέπει να προσαρμοστούν στο Εθνικοσοσιαλιστικό ιδεώδες, σύμφωνα με το οποίο διατηρείται η ηγεσία στο κράτος». Στη συνέχεια, επισημαίνει ότι η φράση του Schlegelberger "αποχώρηση από τον Αστικό Κώδικα" σημαίνει κάτι περισσότερο από αυτό που αρχικά υποτέθηκε. Δεν επρόκειτο για αναθεώρηση του Αστικού Κώδικα. Αντίθετα, ο Αστικός Κώδικας θα πρέπει να εξαφανιστεί συνολικά ως γενικός νόμος, ως κωδικοποίηση.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου που ξεκίνησε το 1939, οι εργασίες για αυτόν τον κώδικα άρχισαν να σταματάνε και τελικά σταμάτησαν εντελώς το 1943. Με αυτόν τον τρόπο, ο Αστικός Κώδικας παρέμεινε σε ισχύ καθ 'όλη τη διάρκεια της εθνικοσοσιαλιστικής κυριαρχίας. Το προσχέδιο του πρώτου βιβλίου για το Volksgesetzbuch είναι σύμφωνα με τον Hattenhauer ένα τυπωμένο μνημείο «μιας φθαρμένης σκέψης ιδιωτικού δικαίου και ένα κομμάτι διδαχής της εθνικοσοσιαλιστικής θεωρίας δικαίου» (Hattenhauer, παρ. 658. βλ. επιπλέον Einzelheiten Hattenhauer, Das NS – Volksgesetzbuch, στο: FS Gmür , σελ. 255 και έπειτα).

Κεφάλαιο 22

Η Γερμανία μετά το 1945

75. Η διοίκηση της Γερμανίας μετά την συνθηκολόγηση το 1945

Ειδική βιβλιογραφία: Dieselkamp, Rechts-und verfassungsgeschichtliche Probleme zur Frühgeschichte der Bundesrepublik Deutschland, JuS 1980, σελ. 401 και έπειτα, 481 και έπειτα, 790 και έπειτα και JuS 1981, σελ. 96 και έπειτα 409 και έπειτα, 488 και έπειτα· Kimminich Deutsche Verfassungsgeschichte, 1970· Menger, παρ. 391 και έπειτα· Thränhardt, Wahlen und politische Strukturen in Bayern 1848 – 1953, 1973.

I. Μέτρα που πάρθηκαν από τους Συμμάχους μετά τη συνθηκολόγηση

436 Μετά την πλήρη στρατιωτική και πολιτική κατάρρευση και την συνθηκολόγηση του Γερμανικού Ράιχ, υπέγραψαν στις 5. 6 1945 οι τέσσερις ανώτατοι αρχηγοί των κατοχικών δυνάμεων (Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, η ΕΣΣΔ και οι Ηνωμένες Πολιτείες) στο Βερολίνο – Karlshorst (Κάρλχόρστ), εκ μέρους των κυβερνήσεών τους, μια διακήρυξη σχετικά με την άσκηση της Ανώτατης Εξουσίας (Supreme Authority) στη Γερμανία.

Με την κατοχή της Γερμανίας από τα συμμαχικά στρατεύματα το 1945, είχε αρχικά τελειώσει από μόνη της κάθε γερμανική διοικητική δραστηριότητα. Το Ράιχ είχε διασπαστεί, μερικώς ακρωτηριαστεί και διαχωρίστηκε σε τέσσερα τμήματα ζωνών κατοχής, εκτός από την πρώην αυτοκρατορική πρωτεύουσα που διαχειρίζονταν από κοινού η Αντάντ και το Βερολίνο. Η ανώτατη κρατική εξουσία στη Γερμανία ανήλθε στους συμμάχους· δεν κατάφεραν ωστόσο, να δημιουργήσουν έναν αποτελεσματικό μηχανισμό (βλ. Diestelkamp (Ντίστελκαμπ), JuS 1981, σελ. 409) για την κοινή άσκηση της κρατικής εξουσίας.

Στο χρονικό διάστημα μεταξύ της 17ης Ιουλίου και της 2 Αυγούστου 1945 έλαβε χώρα μια συνάντηση μεταξύ των ηγετών της ΕΣΣΔ, του Στάλιν, του αμερικάνου Προέδρου Τρούμαν και του βρετανού Πρωθυπουργού Τσόρτσιλ στο Πότσνταμ, στην οποία και θα έπρεπε να αποφασισθεί η περαιτέρω μοίρα της Γερμανίας. Υπήρξε ομοφωνία για το ότι η νικημένη Γερμανία δεν θα έπρεπε να προβλέπεται όπως προβλεπόταν πριν τον πόλεμο, διαμελισμένη, αλλά θα έπρεπε να διατηρηθεί ως μια ενότητα. Ο καταμερισμός της εναπομείναντος Γερμανίας σε τέσσερις ζώνες κατοχής

συν την αυτοκρατορική πρωτεύουσα που διαχειρίζεται μαζί το Βερολίνο δεν φαίνεται να αντικρούονται, επειδή το Συμμαχικό Συμβούλιο Ελέγχου στο Βερολίνο εξασφάλισε μια συλλογική δράση, λαμβάνοντας τη Γερμανία υπόψιν ως σύνολο (βλ. Diestelkamp, JuS 1980, σ. 790).

Στις 30. 7. 1945, το Συμμαχικό Συμβούλιο Ελέγχου Γερμανίας συγκροτήθηκε στο Βερολίνο. Με την υπ' αριθμόν 1 διακήρυξή του στις 30.8.1945 ανακοίνωσε την έναρξη του έργου του.

437 Το Συμμαχικό Συμβούλιο Ελέγχου εξέδωσε ακολούθως έναν αριθμό σημαντικών νόμων. Ο Νο. 1 νόμος του Συμβουλίου Ελέγχου που τέθηκε σε ισχύ από τις 20.9.1945 είχε να κάνει με τη κατάργηση βασικών εθνικοσοσιαλιστικών νόμων. Η λίστα των καταργηθέντων νόμων ξεκινά με τον νόμο για την εξουσιοδότηση (βλ. παραπάνω παρ. 402 και έπειτα) και περιλαμβάνει τους νόμους φυλής (βλ. παραπάνω παρ. 414 και έπειτα) και άλλους νόμους που επηρεάζονταν από το εθνικό σοσιαλιστικό πνεύμα (βλ. Kimminich (Κίμινιχ), σελ. 603 και έπειτα).

Κατά την επόμενη περίοδο, μέσω του βέτο που άσκησε η Γαλλία, εμπόδισε την αρχή ενός θετικού έργου του Συμβουλίου, αφού έλαβε υπόψιν της τη δημιουργία μιας γερμανικής κεντρικής διοίκησης. Από αυτή τη στάση, η δραστηριότητα του ενιαίου σώματος για όλη την Γερμανία ήταν αναποτελεσματική, έως ότου το Συμβούλιο βυθίστηκε στον απόηχο του όλο και πιο οξυμένου ψυχρού πολέμου και οι Ρώσοι στις 20.3.1948 δήλωσαν την αναβολή του Συμβουλίου Ελέγχου επ' αόριστον. Μέχρι αυτό το σημείο, ήδη σε όλες τις τέσσερις ζώνες κατοχής, η αναδιοργάνωση της γερμανικής διοίκησης στα ομοσπονδιακά κρατίδια είχε ολοκληρωθεί. Ο Σοβιετικός στρατιωτικός διοικητής Ζούκοφ στις 9.6. του 1945, είχε ήδη διευθετήσει τον σχηματισμών των κρατιδίων στη σοβιετική ζώνη κατοχής. Οι δυτικές κατοχικές δυνάμεις, από την άλλη πλευρά, άρχισαν να δημιουργούν μια τοπική αυτοδιοίκηση (βλ. Diestelkamp, JuS 1980, σελ.405).

438 Για τους γερμανούς νομικούς προέκυψε μια έντονη ερώτηση αμέσως μετά την κατάρρευση, το εάν κάποιος πρέπει νομίμως να ξεκινήσει με την επίλυση μόνο των εκκρεμούντων προβλημάτων από τη διατήρηση της ύπαρξης της αυτοκρατορίας. Ήδη κατά τα έτη 1945 και 1946 δημιουργήθηκε μια σειρά από φέροντες απόψεις που λαμβάνονται στο επίπεδο του συνταγματικού δικαίου αρκετά

αμερόληπτα, ότι η Γερμανική αυτοκρατορία, δεν είχε χαθεί (βλ. Diestelkamp, JuS 1980, σελ.482 με παρατηρήσεις).

Στη συνδιάσκεψη του Πότσταμ (βλ. παραπάνω παρ. 436), δεν είχε υλοποιηθεί κάποια ενοποιημένη πολιτική της Γερμανίας. Το Συμμαχικό Συμβούλιο Ελέγχου δεν θα μπορούσε να αντιληφθεί εκείνο το διάστημα τη στρατηγική λειτουργία για τη Γερμανία, αρχικά λόγω της γαλλικής καλλιέργειας ως προς την ίδρυση των γερμανικών κεντρικών διοικητικών γραφείων. Αυξήθηκε στην δίκη της γεωπολιτικής σύγκρουσης μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ. Τον Ιούλιο του 1946, οι Αμερικανοί έκαναν μια προσφορά στους τρεις άλλους Συμμάχους να συγχωνεύσουν τις ζώνες τους με την αμερικανική οικονομία. Αυτή η προσφορά έγινε αποδεκτή από το Ηνωμένο Βασίλειο. Η γαλλική κυβέρνηση δεν έδειξε μεγάλη προτίμηση στο να προωθηθεί μια νέα γερμανική κρατική ή διοικητική δομή (βλ. Diestelkamp, JuS 1980, σελ. 791 και έπειτα).

II. Η αναδιοργάνωση της κρατικής διοίκησης στη Γερμανία

439 Οι κατοχικές διοικήσεις και η αναδιοργάνωση του γερμανικού διοικητικού μηχανισμού ήταν διαφορετικές στις τέσσερις ζώνες. Οι Σοβιετικοί δημιούργησαν μια κεντρική στρατιωτική διοίκηση στα κεντρικά γραφεία τους στο Karlshorst με αντίστοιχη υπο-βάση στο επίπεδο των κρατών και των κομητειών. Σε αντίθεση με τις τρεις δυτικές συμμαχικές δυνάμεις, είχαν λεπτομερή σχέδια για τη μετατροπή της ζώνης τους και εκτός αυτού είχαν επιτρέψει το να επιδράσει το λεγόμενο Ulbricht Group (Ούλμπριχτ Γκρούπ), το οποίο αποτελείτο από μια σειρά καλά εκπαιδευμένων Γερμανών κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Σοβιετική Ένωση, η οποία διαμόρφωσε μια αξιοπρεπή ομάδα στελεχών για τη διαμόρφωση της Γερμανίας σύμφωνα με τα ρωσικά πρότυπα.

440 Η άποψη των Αμερικανών και των Βρετανών ήταν η εξής: η αποκέντρωση του γερμανικού κρατικού μηχανισμού για το μέλλον. Αρχίζοντας το φθινόπωρο του 1945, οι Γάλλοι και οι Αμερικανοί άρχισαν να εκδημοκρατίζουν την τοπική αυτοδιοίκηση με βάση τη γερμανική παράδοση συνδέοντας τα κοινοτικά

συνταγματικά συστήματα πριν από το 1933 με λίγες μόνο τροποποιήσεις. Οι Βρετανοί επιχείρησαν στη ζώνη τους σύμφωνα με το αγγλικό πρότυπο, μια τοπική κυβέρνηση, ως ένα αμιγώς μη πολιτικό επιτελείο εξουσίας, ξεχωριστό από την πολιτική ηγεσία με τη μορφή εκλεγμένου τοπικού αυτοδιοικητικού οργάνου για να καταφέρει, το ό,τι μπορεί να σήμαινε μια διάσπαση με τη γερμανική παράδοση του Δημοτικού Συντάγματος (βλ. Diestelkamp, JuS 1981, σελ. 410).

Ήδη στις 9.7.1945, οι Ρώσοι δημιούργησαν στη ζώνη κατοχής τους πέντε χώρες με επικεφαλής πρωθυπουργούς, στους οποίους από τον Οκτώβριο του 1945 επίσης χορηγήθηκε το νομοθετικό δικαίωμα. Οι Ρώσοι ίδρυσαν επίσης 11 γερμανικές κεντρικές διοικήσεις για ολόκληρη τη ζώνη τους. Από το φθινόπωρο του 1945, οι Βρετανοί χρησιμοποίησαν επίσης κεντρικές υπηρεσίες για τη ζώνη τους, οι οποίες αρχικά ήταν περισσότερο εκτελεστικά όργανα για τη στρατιωτική τους διοίκηση παρά ανεξάρτητες γερμανικές υπηρεσίες. Οι Αμερικανοί δημιούργησαν στη ζώνη τους στις 19.9.1945 τρία κρατίδια, τη Βαυαρία, την Έσση και τη Βυρτεμβέργη-Μπάντεν. Στη γαλλική κατοχική ζώνη, παρέμειναν αρχικά τα προσωρινά διοικητικά ιδρύματα σε πρώτη φάση. Η διαμόρφωση των κρατιδίων διήρκεσε από τον Αύγουστο του 1946 έως το Σεπτέμβριο του 1947 (βλ. Diestelkamp, JuS 1981, σελ.411).

441 Τον Σεπτέμβριο του 1946 έγινε η συγχώνευση των αμερικανικών και βρετανικών ζωνών σε ένα Bizone (Μπιτσόνε) και ολοκληρώθηκε από όταν μπήκε σε ισχύ στις 1.1.1947. Αυτό δημιούργησε μια προσέγγιση για την υπέρβαση του διοικητικού κατακερματισμού. Ήταν ήδη προφανές αυτή τη στιγμή, το με πόσο ισχυρή δομή οι δύο ζώνες κατοχής είχαν αναπτυχθεί ξεχωριστά. Στις 29.5.1947, οι Αμερικανοί και Βρετανοί στρατιωτικοί διοικητές υπέγραψαν συμφωνία για τη μετατροπή της Bizone, πράγμα το οποίο ήταν το πρώτο βήμα προς την πολιτική ενοποίηση. Είχε πλέον δημιουργηθεί μια πολυεπίπεδη οργανωτική δομή: το νομοθετικό σώμα ήταν ένα οικονομικό συμβούλιο με έδρα τη Φρανκφούρτη επί του Μάιν, το οποίο τροφοδοτήθηκε από τα κοινοβούλια των κρατιδίων. Αυτό συμπληρώθηκε από ένα Εκτελεστικό Συμβούλιο στο οποίο οι οκτώ κυβερνήσεις των κρατιδίων έστειλαν εκπροσώπους (βλ. Diestelkamp, JuS 1981, σελ. 412 και έπειτα).

Στην αρχή του έτους 1946, βρέθηκαν σε μια σειρά επαφών και συναντήσεων οι διοικητικοί αρχηγοί, πάνω από όλα, των αμερικανικών και βρετανικών ζωνών. Μετά

από τον σχηματισμό (για τη διαμόρφωση των κομμάτων βλ. Thränhardt (Τρένχαρντ), σελ. 208 και έπειτα) των κομμάτων και μετά τις μάταιες δραστηριότητες όλης της Γερμανίας, που προσπάθησαν να αναπτύξουν, παρουσιάστηκε στους Πρωθυπουργούς των κρατιδίων ακόμα μια ευκαιρία για έναν παν-γερμανικό ρόλο. Μετά την αποτυχία του Υπουργού Εξωτερικών της Μόσχας, ο Πρωθυπουργός της Βαυαρίας Ehard (Εχαρντ) στις 7.5. 1947, κάλεσε τους αρχηγούς των κρατιδίων όλων των τεσσάρων ζωνών κατοχής στο Μόναχο, για συζήτηση που αφορούσε όλη τη Γερμανία. Οι δυτικογερμανικοί Πρωθυπουργοί διαφώνησαν να θέσουν στη μέση των συζητήσεων και να κάνουν βασικό θέμα της ημερήσιας διάταξης, μια πρόταση των συναδέλφων τους από τη Σοβιετική Ένωση, που αφορούσε το πρόβλημα της «οικοδόμησης μιας γερμανικής κεντρικής κυβέρνησης μέσω της κατανόησης των δημοκρατικών πολιτικών κομμάτων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων για τη δημιουργία ενός ενιαίου γερμανικού κράτους». Μετά την απόρριψη της πρότασης αυτής, ο πρωθυπουργός της σοβιετικής κατοχικής ζώνης εγκατέλειψε το Συνέδριο και αναχώρησε. Είναι εξαιρετικά αμφιλεγόμενο, το σε τι οφείλεται η αποτυχία της τελευταίας αυτής παν-γερμανικής προσπάθειας, στο να συζητηθούν τα προβλήματα της Γερμανίας, πριν τη διάλυσή της σε δυο μέρη – κράτη (βλ. σε αυτήν τη προβληματική Diestelkamp, JuS 1980, σελ. 794 και έπειτα).

§76. Οι δίκες της Νυρεμβέργης και η αποναζιστικοποίηση

Ειδική βιβλιογραφία: Dieselkamp, Rechts-und verfassungsgeschichtliche Probleme zur Frühgeschichte der Bundesrepublik Deutschland, JuS 1980, σελ. 401 και έπειτα και 481 και έπειτα· Erdmann στο: HDG IV, §91· Kimminich, σελ. 605 και έπειτα· J. Lange, Entnazifizierung in Nordrhein-Westfalen. Richtlinien, Anweisungen, Organisation. Veröffentlichungen der staatlichen Archive des Landes Nordrhein-Westfalen. Reihe C: Quellen und Forschungen, 1976.

I. Οι δίκες της Νυρεμβέργης

442 Με την αποτυχία της Διάσκεψης του Πότσταμ, οι παγκόσμιες πολιτικές αντιφάσεις μεταξύ των νικηφόρων δυνάμεων βαθαίνουν. Ωστόσο ο κοινός αγώνας εναντίον του Εθνικού Σοσιαλισμού, ο οποίος ίδρυσε τη Συμμαχία των Τριών Μεγάλων Δυνάμεων, συνέχισε σε μια σειρά δοκιμασιών εναντίον πολιτικών και στρατιωτικών ηγετών του Εθνικοσοσιαλιστικού Συστήματος. Οι Ηνωμένες Πολιτείες,

η ΕΣΣΔ και το Ηνωμένο Βασίλειο είχαν ήδη ανακοινώσει την πρόθεσή τους να τιμωρήσουν εγκλήματα πολέμου στη δήλωση της Μόσχας για τις γερμανικές αγκυρώσεις στην κατεχόμενη Ευρώπη της 30ης Οκτωβρίου 1943. Ωστόσο, μόνο η δίκη των βασικών εγκληματιών πολέμου ενώπιον του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου ("Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο"), η οποία ξεκίνησε στις 20 Νοεμβρίου 1945 και εκδικάστηκε στις 30 Μαΐου, διεξήχθη ως διεθνής διαδικασία και τελείωσε με δημοσίευση της απόφασης στις 30.9 και 1.10.1946. Αυτές οι βασικές δίκες εγκλημάτων πολέμου ακολουθήθηκαν από τις λεγόμενες διαδοχικές διαδικασίες, καθεμία από τις οποίες διεξήχθη από τους μεμονωμένους νικητές. Η νομική βάση αυτών των διαδικασιών ήταν ο νόμος του Συμβουλίου Ελέγχου αριθ. 10 της 20.12.1945 σχετικά με «την τιμωρία προσώπων που έχουν διαπράξει εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ειρήνης, κατά της ανθρωπότητας» (βλ. Erdmann (Ερντμαν), σε: HDG IV, § 91 · βλ. επίσης Kimminich, σελ. 605 και έπειτα).

443 Αρχικά τιμωρούνται τα: «εγκλήματα πολέμου», «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας», «εγκλήματα κατά της ειρήνης» και «συνωμοσία κατά της ειρήνης». Τέτοιες πράξεις ήταν κατανοητές κατά τη διάρκεια που είχε ξεσπάσει ο πόλεμος, οι οποίες διαπράχθηκαν από τα μέλη των αντιπάλων λαών, όπως για παράδειγμα θανάτωση ή κακοποίηση αιχμαλώτων πολέμου, εκτέλεση ομήρων, κακοποίηση των πολιτών, εξαναγκασμός σε καταναγκαστική εργασία, κατάληψη μη αμυντικών περιοχών. Οι δίκες της Νυρεμβέργης έπαιξαν έναν ιδιαίτερο ρόλο στα «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας». Αυτές περιλαμβάνουν ιδίως τη δίωξη και την εξολόθρευση των Εβραίων καθώς και την καταστροφή της λεγόμενης "ανάξιος ζωής". Εκτός αυτού, στους κατηγορούμενους για «εγκλήματα ενάντια στην ειρήνη» καταλογίζονται αυτοί, οι οποίοι υπήρξαν «στον σχεδιασμό, στη προετοιμασία, στην έναρξη ή στη διεξαγωγή επιθετικών πολέμων, ή σε πολέμους που προσβάλουν διεθνείς συμβάσεις, συμφωνίες και διαβεβαιώσεις». Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα εγκλήματα πολέμου, όπως η δολοφονία, η εξολόθρευση, η υποδούλωση και η απαγωγή του άμαχου πληθυσμού και οι παραβάσεις του δικαίου του πολέμου και των πολεμικών εθίμων, μπορούσαν να τιμωρηθούν στα πολιτισμένα κράτη λόγω των ισχυόντων ποινικών νόμων, ενώ, ήταν αμφισβητήσιμη η νομική βάση για τη καταδίωξη του «εγκλήματος ενάντια στην ειρήνη» και της «συνωμοσίας ενάντια στην ειρήνη».

Εκτός από το γεγονός ότι ήταν δύσκολο να οριστεί ο όρος του επιτιθέμενου κατά τρόπο νομικά αδιαμφισβήτητο, έχει επανειλημμένα αντιταχθεί στη δίκη των σημαντικότερων εγκληματιών πολέμου στη Νυρεμβέργη, ότι εν μέρει εφαρμόστηκε νόμος ο οποίος δεν δημιουργήθηκε παρά μόνο μετά την ολοκλήρωση του εγκλήματος. Από την άλλη πλευρά δεν μπορεί να αγνοηθεί κατά τη συζήτηση, η αντίρρηση, ότι το Διεθνές Δικαστήριο καταδίκασε χωρίς κατηγορούμενους, μόνο με την αναδρομική ισχύ του νόμου, αλλά επίσης πάντα βαριές ήταν οι απαγγελίες κατηγοριών για το αν βρέθηκαν να είναι ένοχοι για τέτοιες πράξεις, που απειλήθηκαν από την ισχύουσα νομοθεσία σε όλα τα πολιτισμένα κράτη με βαριές ποινές.

Η διαδικασία του Συνεδρίου καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από την αγγλοσαξονική πρακτική. Οι περισσότεροι κατηγορούμενοι κύριοι υπάλληλοι του Τρίτου Ράιχ καταδικάστηκαν σε θάνατο με απαγχονισμό. Οι δικαστικές αποφάσεις εκτελέστηκαν (βλ. Erdmann, στο: HDG IV, §91).

444 Σε πολλές διαδικασίες των στρατιωτικών δικαστηρίων οι τρεις δυτικές ζώνες, συμπεριλαμβανομένου του διεθνούς στρατιωτικού Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης είχαν συνολικά περίπου 5000 κατηγορούμενους, 800 εξ αυτών καταδικάστηκαν σε θάνατο. Επίσης, τα γερμανικά δικαστήρια τιμωρούνταν στη μεταπολεμική περίοδο πολλές αξιόποινες πράξεις που διαπράχθηκαν κατά την εθνικοσοσιαλιστική περίοδο. Ωστόσο, οι κατακτήτριες δυνάμεις είχαν αρχικά περιορίσει τις αρμοδιότητες των γερμανικών δικαστηρίων σε εκείνες που αφορούσαν αδικήματα που διέπραξαν οι Γερμανοί εναντίον Γερμανών ή απατρίδων. Μόνο μέσα από τη λεγόμενη Μεταβατική Σύμβαση του 1955, αντιμετωπίστηκαν επίσημα τα τελευταία εμπόδια για άλλα εγκλήματα μέσω των γερμανικών δικαστικών αρχών στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία. Το 1958 ιδρύθηκε στο Ludwigsburg (Λούντβιχσμπουργκ) μια «κεντρική θέση για τη διοίκηση της δικαιοσύνης των Ομοσπονδιακών Κρατιδίων, για τη διαλεύκανση των εθνικοσοσιαλιστικών εγκλημάτων». Οι χρονοβόρες έρευνες αλλά επίσης και η αμέλεια όσον αφορά στη δίωξη των ποινικών αδικημάτων, οδήγησαν στο ότι, το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συμβούλιο αποφάσισε στις 26 Ιουνίου 1969, να παρατείνει τη προθεσμία παραγραφής για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας στα 30 χρόνια ως τελευταία

προθεσμία για την κίνηση δικών εναντίον εγκληματιών πολέμου ορίστηκε το έτος 1980.

II. Η αποναζιστικοποίηση

445 Οι δίκες της Νυρεμβέργης και οι επακόλουθες δικαστικές δοκιμασίες κατέγραψαν αριθμητικά έναν σχετικά περιορισμένο κύκλο ατόμων. Σε σύγκριση με αυτό, ωστόσο, εκτενής ήταν ο κύκλος των ατόμων που είχε να κάνει με τις διαδικασίες της αποναζιστικοποίησης.

Ήταν ένα από τα κοινά θεμέλια των πολέμαρχων ότι η γραφειοκρατία στη Γερμανία ήταν ένας πυλώνας των εθνικοσοσιαλιστών κυβερνώντων και ως εκ τούτου έπρεπε να καθαριστεί. Η αποναζιστικοποίηση, που κυρίως ενδιέφερε τους Αμερικανούς, θα έπρεπε ταυτόχρονα να αποτελεί τιμωρία και εκκαθάριση (βλ. επιπλέον τις ιδέες για την αποναζιστικοποίηση Diestelkamp, JuS 1981, σελ. 489).

Τα μέτρα για την αποναζιστικοποίηση ήταν αρχικά μόνο στα χέρια των Συμμάχων. Αμέσως μετά την κατοχή της Γερμανίας πραγματοποίησαν εκτεταμένες συμπεριφοριστικές ενέργειες, με τις οποίες θέλησαν να εξουδετερώσουν τα στελέχη του Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Εργατικού Κόμματος (NSDAP). Σύμφωνα με την ιδέα τους για το φασισμό και σχετικά με τις προθέσεις τους για αναμόρφωση της Γερμανίας, οι Ρώσοι είδαν το κύριο καθήκον της αποναζιστικοποίησης στην απελευθέρωση της δημόσιας ζωής από την ιεραρχία (Junkerism), τον μιλιταρισμό και τη γραφειοκρατία. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, ήταν σημαντικό για αυτούς να απομακρύνουν την παλιά αστική ελίτ της ηγεσίας από τις δημόσιες λειτουργίες. Σε αντίθεση με τους Ρώσους και τους Γάλλους, που στο τέλος εμποδίστηκαν από έναν διαφορετικώς κινητοποιημένο, ωστόσο, ρεαλισμό, να επεκτείνουν την προσωπική εκκαθάριση της γερμανικής διοικητικής μηχανής κατά τη πορεία της αποναζιστικοποίησης στους οπαδούς κάθε μικρού κόμματος. Οι Αμερικάνοι δεν ήταν σε θέση για κάποια διαφοροποίηση τέτοιου είδους. Το πρόβλημα τους αφορούσε ηθικολογικά και τους αφορούσε η «εξατομίκευση του φασισμού». (Diestelkamp, JuS 1981, σελ. 490). Προχώρησαν σύμφωνα με καθαρά τυπικά κριτήρια, τα οποία επίσης συνέχισαν να επεκτείνονται η μεθοδικά. Σε διάστημα μηνών, οι Αμερικανοί επεξεργάστηκαν συγκεκριμένες οδηγίες, σύμφωνα με τις

οποίες, οι αξιωματικοί τους έπρεπε να ενεργήσουν στη Γερμανία. Οι Βρετανοί επίσης ενήργησαν σύμφωνα με τις ιδέες που βρίσκονταν υπο επεξεργασία για μεγάλο χρονικό διάστημα (βλ. Lange (Λάνγκε), σελ. 13). Ωστόσο, σύντομα έγινε φανερό ότι τα προσεκτικώς επεξεργασμένα σχέδια δεν ήταν πλήρως εφικτά.

Μετά την ίδρυση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας το 1949, η υλοποίηση της αποναζιστικοποίησης στις δυτικές ζώνες έγινε ευθύνη της Γερμανίας. Για το έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας εξετάστηκαν συνολικά πάνω από 3,6 εκατομμύρια περιπτώσεις/ενδεχόμενα. Στην ομάδα 1 (κύριοι ένοχοι) κατατάχθηκαν 1667 άτομα, στην ομάδα 2 (παραβάτες) 23060 άτομα, στην ομάδα 3 (λιγότερο βεβαρυμμένοι παραβάτες) 150425 άτομα, στην ομάδα 4 (ακόλουθοι) 1500874 άτομα και στην ομάδα 5 (απαλλαγμένοι) 1213873 άτομα. Στις δυτικές ζώνες, η αποναζιστικοποίηση, ως μια προσπάθεια εκκαθάρισης της διοίκησης, της παιδείας και της οικονομίας ήταν τελικά μια αποτυχία. Με εξαίρεση τους καταδικασθέντες, σχεδόν όλα τα άτομα που είχαν απομακρυνθεί από τις θέσεις τους επέστρεψαν στους τομείς των αρμοδιοτήτων τους (βλ. Erdmann, στο: HDG IV, §92).

Οι δυσκολίες της αποναζιστικοποίησης οφείλονταν από την αρχή στο ότι η απομάκρυνση παλιών μελών του Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Εργατικού Κόμματος μπορούσε να κατορθωθεί εύκολα, υπήρχαν όμως σχετικά μόνο λίγοι μη εθνικοσοσιαλιστές που διέθεταν τις ειδικές γνώσεις για να μπορέσουν να αντικαταστήσουν αυτούς που απομακρύνθηκαν απ τις υπηρεσίες (βλ. Lange, σελ. 13).

§77. Η δημιουργία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας

I. Τα κρατίδια

446 Ήδη από τα έτη 1946 και 1947, τα κρατίδια της αμερικανικής, γαλλικής και σοβιετικής ζώνης καθώς και το Μεγάλο Βερολίνο έλαβαν συντάγματα· τα κρατίδια της βρετανικής ζώνης ακολούθησαν πρώτα μετά την ίδρυση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Μέχρι τότε, εργάζονταν βάσει

προσωρινών οργανωτικών καταστατικών που εξέδωσε η στρατιωτική κυβέρνηση, βάσει των οποίων διεξήχθησαν οι κοινοβουλευτικές εκλογές των κρατιδίων του 1947. Τα συντάγματα των κρατιδίων στις δυτικές ζώνες διέφεραν από εκείνα της κατοχικής Σοβιετικής ζώνης λόγω της διαφορετικής αντίληψης του κράτους.

Ούτε τα κρατίδια στις ζώνες που καταλαμβάνουν οι Δυτικές δυνάμεις θα μπορούσαν να έχουν πλήρη κρατικό χαρακτήρα λόγω της στάσης των κατοχικών δυνάμεων (βλ. Erdmann, στο: HDG IV, § 100, με αποδεικτικά στοιχεία).

Τα συντάγματα των κρατιδίων στη σοβιετική κατοχική ζώνη σηματοδοτούν μια εποχή στην κοινωνικό-πολιτική ανάπτυξη αυτού του τμήματος της Γερμανίας, η οποία δεν κρύφτηκε στην επίσημη πολιτική της ορολογία σχετικά με τον δημοκρατικώς και φιλελευθέρως προσανατολισμένο τρόπο σκέψης και στον δρόμο για ένα παν-γερμανικό κρατικό Σύνταγμα. (βλ. Erdmann, σε: HDG IV, §100). Οι διαφορές στα συντάγματα των κρατιδίων είναι κυρίως ορατές στα νοήματα σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα, την οικονομική και την κοινωνική τάξη. Τα θεμελιώδη δικαιώματα στα συντάγματα των κρατιδίων των δυτικών ζωνών επηρεάστηκαν ουσιαστικά από το Σύνταγμα της Βαϊμάρης, με τα κλασικά του φιλελεύθερα δικαιώματα.

II. Νομισματική μεταρρύθμιση και επιμερισμός των δημοσίων βαρών

447 Η μεταρρύθμιση του νομίσματος ήταν μια σημαντική καμπή στη διαδικασία σχηματισμού ενός γερμανικού κράτους στις δυτικές ζώνες. Πρέπει να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια οικονομική ανάκαμψη μέσω της σταθεροποίησης του νομίσματος. Η ουσία της νομισματικής μεταρρύθμισης καθορίστηκε από τους Συμμάχους. Τα τεχνικά ενιαία ερωτήματα με τη γερμανική συμβουλευτική μεταρρύθμιση έγιναν γνωστά στις 18.6.1948. 30 6. Στις 21.6.1948, το γερμανικό μάρκο τέθηκε σε ισχύ ως μέσο πληρωμής. Η μεταρρύθμιση του νομίσματος σήμαινε ριζικό αντιπληθωρισμό που έκοψε τις μεγάλες κυκλοφορούσες μάζες χρημάτων. Οι λογαριασμοί τραπεζικών καταθέσεων μειώθηκαν στο 6,5% της αξίας τους, το παθητικό μειώθηκε στο 10%. Κάθε γερμανός πολίτης είχε αρχικά

λάβει ποσό από 40 ως 60 γερμανικές μάρκες για να καλύψει τις αρχικές δυσκολίες. Μισθοί, αμοιβές, ενοίκια, συντάξεις, κλπ., έπρεπε να πληρωθούν με το νέο νόμισμα σε αναλογία 1: 1. Η μεταρρύθμιση του νομίσματος, η οποία για δεύτερη φορά μέσα σε μια γενιά μέσω του πληθωρισμού και του «κουρέματος» του νομίσματος, ανέλαβε τα αποθέματα των φτωχών μικροαστικών και μεσαίων στρωμάτων του πληθυσμού, οδήγησε στην επιθυμητή οικονομική ανάκαμψη. Η μαύρη αγορά, η οποία είχε διαμορφωθεί, έχασε το νόημά της (βλ. Erdmann, στο: HDG IV, § 103).

448 Είχε προστεθεί προηγουμένως, λόγω των απελάσεων και των καταστροφών κατά τη πολεμική και μεταπολεμική περίοδο, ένας μεγάλος αριθμός ανθρωπίνων ζημιών και απωλειών σε υψηλές αναλογίες, τώρα προέκυψαν και πρόσθετες δυσκολίες κατά τη διάρκεια αναδιάρθρωσης του νομισματικού συστήματος. Καταβλήθηκαν προσπάθειες για την αντιστάθμιση ή τον μετριασμό ενός μεγάλου μέρους αυτών των απωλειών και ζημιών μέσω του αποκαλούμενου επιμερισμού των δημοσίων βαρών. Αυτό δημιούργησε μια σειρά δύσκολων προβλημάτων. Είχε διαμορφωθεί η ανάγκη αποζημίωσης των ζημιών. Έπρεπε επίσης να αποφασίσει κατά πόσον φυσικές αποζημίωση ή αποζημίωση χρήματα για να πληρώσετε, και κατά πόσον υπήρχε δυνατότητα παροχής φυσικής αποζημίωσης ή αποζημίωσης χρημάτων και κατά πόσον μπορούσε να παρασχεθεί η αξίωση διακανονισμού από την ουσία ή από το κέρδος των υπόλοιπων περιουσιακών στοιχείων. Ο πυρήνας της ρύθμισης του επιμερισμού του δημοσίου φορτίου είναι ότι η εξισορρόπηση του φορτίου πραγματοποιήθηκε μέσω της είσπραξης των αντισταθμιστικών τελών και μέσω της χορήγησης αποζημίωσης. Οι αντισταθμιστικές επιβαρύνσεις περιλάμβαναν, μεταξύ άλλων, την είσπραξη της εισφοράς κεφαλαίου και της εισφοράς επί των υποθηκών από τους πολίτες που δεν επηρεάστηκαν ή ήταν λιγότερο επηρεασμένοι σε σχέση με άλλους από τον πόλεμο και την μεταπολεμική ζημία στα περιουσιακά τους στοιχεία. Το Οικονομικό Συμβούλιο της Ενωμένης Οικονομικής Ζώνης ενέκρινε τα πρώτα μέτρα για την εφαρμογή του επιμερισμού των δημοσίων βαρών τον Σεπτέμβριο του 1948. Η εξισορρόπηση των βαρών έγινε μια κεντρική κοινωνική προβληματική για την εμφανιζόμενη Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

II. Η ίδρυση του κράτους

449 Το πρώτο εξάμηνο του 1948, στις ανακοινώσεις των συσκέψεων του Λονδίνου μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών, της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και των κρατών της Μπενελούξ, οριοθετήθηκε το πλαίσιο για την προγραμματισμένη πολιτική τάξη ενός δυτικογερμανικού κράτους που περιλαμβάνει τις τρεις δυτικές ζώνες και την προτεινόμενη διαδικασία για τη δημιουργία του ιδίου. Οι στρατιωτικοί κυβερνήτες εξουσιοδότησαν τους αρχηγούς των κρατιδίων να ξεκινήσουν τη διαδικασία για την ίδρυση του κράτους, υπό τους όρους που καθορίζονται στα λεγόμενα Έγγραφα της Φρανκφούρτης. Το έγγραφο Νο1 που παραδόθηκε από τους αρχηγούς των κρατιδίων προέβλεπε ότι το αργότερο μέχρι τη 1.9.1948 συγκλήθηκε μια συστατική συνέλευση, στην οποία οι βουλευτές από τα κρατικά κοινοβούλια έπρεπε να σταλούν ανάλογα με το σχετικό μέγεθος των κρατιδίων. Το έγγραφο προέβλεπε ότι το Σύνταγμα θα πρέπει να είναι φεντεραλιστικό και δημοκρατικό και, ταυτόχρονα, φιλελεύθερο μέσω «εγγυήσεων των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών». Το έγγραφο υπ' αριθ. 3 περιελάμβανε τις κατευθυντήριες γραμμές για ένα καταστατικό κατοχής που έπρεπε ακόμα να δημιουργηθεί, το οποίο θα έπρεπε να καθορίσει την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των κατοχικών δυνάμεων και της μελλοντικής γερμανικής κυβέρνησης. Τα Έγγραφα της Φρανκφούρτης αφήνουν να αναγνωρίσει σαφώς ότι οι κατοχικές δυνάμεις εξακολουθούν να θεωρούν τους εαυτούς τους κατόχους της ανώτατης εξουσίας της Γερμανίας και σκοπεύουν επίσης να εξασφαλιστεί η τήρηση του από αυτούς επιτρέποντος Συντάγματος και, αν χρειαστεί, να αναλάβουν και πάλι την άσκηση των αρμοδιοτήτων της εξουσίας τους.

450 Οι αρχηγοί των κρατιδίων ενέκριναν την εξουσιοδότηση, κατάφεραν όμως, να μη λάβει χώρα ένα αρχικά προβλεπόμενο από τις κατοχικές δυνάμεις δημοψήφισμα για τη δημιουργία Συντάγματος που να ονομάζεται «βασικός νόμος». Οι Πρωθυπουργοί (των κρατιδίων) άσκησαν έφεση ενάντια στη προετοιμασία ενός προσχεδίου για τον Βασικό Νόμο μιας «επιτροπής από πραγματογνώμονες για ερωτήσεις επί του Συντάγματος», που συνεδρίαζε από τις 10 ως τις 23 Αυγούστου 1948 στο Herrenchiemsee. Αυτή η Συνταγματική Συνέλευση

ανέπτυξε μια πρόταση για το Κοινοβουλευτικό Συμβούλιο, το οποίο ήδη συμπεριλάμβανε ένα εκτεταμένο συνταγματικό κείμενο.

451 Την 1η Σεπτεμβρίου 1948, το Κοινοβουλευτικό Συμβούλιο πραγματοποιήθηκε στη Βόννη. Συμβούλιο αποτελούμενο από 65 μέλη που εκλέγονται από τα κοινοβούλια των κρατιδίων για κάθε 750.000 κατοίκους. 5 εκπρόσωποι από το Δυτικό Βερολίνο προστέθηκαν μόνο και μόνο με συμβουλευτική ψήφο. Ο πρώτος Πρόεδρος του Κοινοβουλευτικού Συμβουλίου, εξελέγη ο μετέπειτα πρώτος Καγκελάριος Konrad Adenauer (Κόνραντ Αντενάουερ). Στις 8 Μαΐου 1949, το Κοινοβουλευτικό Συμβούλιο ενέκρινε τον Βασικό Νόμο με 53 ψήφους υπέρ και 12 ψήφους κατά. Οι κατοχικές δυνάμεις ενέκριναν τον βασικό νόμο στις 12 Μαΐου 1949, αλλά με επιφύλαξη που έχει να κάνει κυρίως με το ειδικό καθεστώς του Δυτικού Βερολίνου, που εξακολουθεί να ισχύει σήμερα. Αυτή η επιφύλαξη οφείλεται στο ότι, οι βουλευτές οι οποίοι έχουν προκύψει από το δυτικό Βερολίνο στη Γερμανική Βουλή, όχι από το λαό, εκλέγονται από τη Βουλή των Αντιπροσώπων του Βερολίνου και δεν έχουν κανένα δικαίωμα ψήφου στην Ομοσπονδιακή Βουλή. Στη συνέχεια, ο Βασικός Νόμος υποβλήθηκε στα 11 δυτικογερμανικά ομοσπονδιακά κοινοβούλια των κρατιδίων. Μόνο το βαυαρικό κοινοβούλιο απέρριψε την έγκριση του Βασικού Νόμου, αλλά δήλωσε ότι η Βαυαρία θα είναι μέρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας. Στις 23 Μαΐου 1949, ο Βασικός Νόμος ανακηρύχθηκε ως Νο 1 στη νέα Εφημερίδα της Ομοσπονδιακής Νομοθεσίας. Τέθηκε σε ισχύ στις 24 Μαρτίου του 1949.

Αφού πρώτα μετά τον Σεπτέμβριο 1949 συντάχθηκαν τα Συνταγματικά Όργανα στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, τέθηκε σε ισχύ στις 7 Οκτωβρίου του 1949 το Σύνταγμα της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Με αυτή την επίσημη πράξη ίδρυσης του κράτους, σφραγίστηκε αρχικά η διάσπαση της Γερμανίας.

Κατάλογος ατόμων

Οι αριθμοί παραπέμπουν στους αριθμούς παραγράφων του βιβλίου

- Accursius, Γλωσσογράφος (από 1183 έως 1263) 73, 74, 75
- Adenauer, Konrad, γερμ. κυβερνητικός παράγοντας (1876 έως 1967) 451
- Albrecht, Herzog von Mecklenburg Friedland und Sagan (Wallenstein) (1583-1614) 263
- Alciatus, Andreas, Νομικός (1492 έως 1540) 150
- Ancillon, Jean Pierre Friedrich, πρωσικός κυβερνητικός παράγοντας (1767 έως 1837) 306
- Aristoteles, Έλληνας φιλόσοφος (πέθανε το 322 π. Χ.) 172
- Arnulf v. Kärnten, Καρολίδης Βασιλιάς των Ανατολικών Φράγκων (887-899) 3
- Arumäus, Dominicus, Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου (1579 έως 1635) 224
- Augustinus, Aurelius, Bischof v. Hippo Regius, Πατέρας της Εκκλησίας (πέθανε το 430) 5, 20
- Balduinus, Franz (Francois, Baudouin), Νομικός (1520 έως 1573) 151
- Baldus de Ubaldis, Μεταγλωσσογράφος (1320 έως 1400) 76
- Bartolus de Sassoferrato, Μεταγλωσσογράφος (1313 έως 1357) 76
- Bebel, August, σοσιαλδημοκρατικός Πολιτικός (1840) έως 1913) 378, 379
- Beccaria, Cesare, ιτάλ. Νομικός (1738 έως 1794) 236, 238, 251, 259
- Beck, Christian August v., Νομικός (1720 έως 1784) 102, 120, 216
- Berthold v. Henneberg, Erzb. u. Kurf v. Mainz (1484-1504) 104
- Beseler, Georg, Νομικός (1809 έως 1888) 324, 345
- Besold, Christoph, Νομικός (1577 έως 1638) 98
- Binding, Karl, Νομικός (1841 έως 1920) 357
- Bismarck, Otto v., γερμ. κυβερνητικός παράγοντας (1815 έως 1898) 361, 364, 372, 382
- Bodin, Jean, Θεωρητικός σχετικά με το κράτος (1530 έως 1596) 101, 163
- Böhmer, Johann Samuel Friedrich v., Νομικός (1704 έως 1772) 233
- Börne, Ludwig, Συγγραφέας (1786 έως 1837) 297
- Bonifaz (Bonifatius) VIII, Πάπας (1294-1303) 78

Brant, Sebastian, Ποιητής και Νομικός (1458 έως 1521) 148

Carmer, Johann Heinrich Casimir v., Πρώτος μεταρρυθμιστής Δικαιοσύνης (1721 έως 1801) 196, 198

Carpzov, Benedikt, Νομικός (1595 έως 1666) 158, 233, 254, 257

Churchill, Winston, βρετ. κυβερνητικός παράγοντας (1874 έως 1965) 436

Cicero, Marcus Tullius, ρωμ. κυβερνητικός παράγοντας (106 π. Chr. έως 43 π. Chr.) 149, 173, 226

Cocceji, Samuel v., Νομικός u. πρώτος κυβερνητικός παράγοντας (1679 έως 1755) 196

Conring, Hermann, Θεωρητικός σχετικά με το κράτος (1606 έως 1681) 157, 169, 179, 208

Cuiacius, Jacobus (Jacques Cujas), Νομικός (1522 έως 1590) 66, 150

I. Nationalsozialistische Weltanschauung und Privatrecht

427 Während der gesamten Dauer des Dritten Reiches blieb das Bürgerliche Gesetzbuch in Kraft. Es wurde nur in einigen Teilbereichen verändert. Zu den geänderten Gebieten gehört z.B. das Eherecht.

Das Ehegesetz von 1938 erfüllte zwar auch berechtigte Reformwünsche aus der Vergangenheit, realisierte gleichzeitig aber die Hoffnung nationalsozialistischer Ideologen. So wurde - schon lange eine Forderung der Juristen - das Zerrüttungsprinzip in das Ehescheidungsrecht eingeführt. Das bedeutete: Eine Ehe konnte geschieden werden, wenn sie unheilbar zerrüttet war. Die Nationalsozialisten betrieben mit der Einführung des Zerrüttungsprinzips allerdings eine gefährliche Eherechtspolitik, denn die Antwort auf die Frage, wann eine Ehe zerrüttet sei, konnte aus der Sicht der nationalsozialistischen Ideologie auch heißen: Eine Ehe ist zerrüttet, wenn der soziale Nutzwert einer Ehe für Volk und Staat keine Rolle mehr spielt. Die Interessen der Ehepartner selbst wurden gering geachtet (vgl. dazu Hattenhauer, Rdnr.659). Hier zeigte sich die direkte Einwirkung des politischen Systems auf das Privatrecht.

Das Inkraftbleiben des BGB konnte für die sich von den liberalistisch - individualistischen Traditionen immer mehr entfernende Rechtspraxis der nationalsozialistischen Zeit eine ernsthafte Hürde darstellen; Allerdings wußte man auch diese zunehmen. Das Rüstzeug dazu holte man sich aus dem BGB selbst, ohne den Gesetzeswortlaut zu ändern. Nach der herrschenden nationalsozialistischen Rechtslehre hatten die Richter das alte Gesetz (das BGB) in neuem Geiste auszulegen. Diesem Umdeutungsverlangen kam der Hohe Abstraktionsgrad des BGB entgegen. Eine wesentliche Hilfe boten hier vor allem die Generalklauseln des BGB, wie sie z.B. in §§ 242 und 138 enthalten sind.

428 Carl Schmitt gab richtungsweisende Anstöße und äußerte zu diesem Problem u.a.: Sobald Begriffe wie „Treu und Glauben“, „gute Sitte“ usw. nicht auf die individualistisch bürgerliche Verkehrsgesellschaft, sondern auf das Interesse des Volksganzen bezogen würden, ändere sich in der Tat das gesamte Recht, ohne daß ein

einziges „positives“ Gesetz geändert zu werden brauche (JW 1934, S.717). Carl Schmitt machte auch deutlich, wie eine solche Auslegung auszusehen hatte:

“Alle unbestimmten Begriffe, alle sog. Generalklauseln sind unbedingt und vorbehaltlos im nationalsozialistischen Sinne anzuwenden, ... alle diese Formeln... sind ausnahmslos aus nationalsozialistischem Geiste an der Hand der Sätze des nationalsozialistischen Parteiprogramms in den Entscheidungsgründen der Urteile anzuwenden und darzulegen” (JW 1934, S. 717; vgl. dazu Rüthers, Die unbegrenzte Auslegung, S. 175).

429 Noch deutlicher wurden die “Leitsätze über Stellung und Aufgaben des Richters”, die im Auftrage des Reichsministers H. Frank ausgearbeitet worden waren (und zwar von Dahm, Eckhart, Höhn, Ritterbusch und Siebert, in: Deutsche Rechtswissenschaft I, 1936, S. 123; siehe dazu Rüthers, Die unbegrenzte Auslegung, S. 175).

“Grundlage der Auslegung aller Rechtsquellen ist die nationalsozialistische Weltanschauung, wie sie insbesondere im Parteiprogramm und in den Äußerungen des Führers ihren Ausdruck findet.”

In den Grundregeln des Entwurfes zu einem neuen Volksgesetzbuch heißt es zur Auslegung (Hedemann – Lehmann – Siebert, S. 13ff.): „Der Richter spricht Recht nach freier Überzeugung und nach der von der nationalsozialistischen Weltanschauung getragenen Rechtsauslegung... Die Grundregeln stehen im Dienst des Parteiprogramms, sie sind ihm als Hilfsmittel auf einem Sondergebiet völkischen Daseins ...unterstellt.”

Mit anderen Worten bedeutete dies: Man muß, wenn man das Recht, d.h. seine Anwendung ändern will, den Gesetzestext selbst nicht verändern, wenn genügend Generalklauseln vorhanden sind, die sich mit den Grundsätzen der neuen Weltanschauung ausfüllen lassen und mit, deren Hilfe man auch Gesetzesstellen, die einer für wünschenswert erachteten Rechtspraxis entgegenstehen, korrigieren kann.

430 Carl Schmitts Empfehlungen wurden durch die Rechtspraxis der nationalsozialistischen Zeit bestätigt. Die Anwendung der in den Gesetzen vorhandenen Generalklauseln geschah im Sinne des Systems so vorzüglich, daß man

in neue Gesetze möglichst viele Generalklauseln aufnahm. In besonders übler Weise wurde “das gesunde Volksempfinden” strapaziert und zwar in allen Rechtsgebieten.

Die praktischen Konsequenzen jener Lehre zeigten sich in der Rechtspraxis der Enteignungen und Beschlagnahmungen und ganz besonders krass in der Konfiskation der Vermögen jüdischer Bürger. Ohne daß der Text des BGB wesentlich verändert worden war, hatte sich der von Schlegelberger (Staatssekretär im Reichsjustizministerium) geforderte “Abschied vom BGB” durch die Auslegung und Anwendung der Generalklauseln des BGB im nationalsozialistischen Sinne zu einem erheblichen Teil vollzogen (vgl. dazu u.a. Hattenhauer, RdNr. 663).

431 Der “Geist des Nationalsozialismus” wurde von der herrschenden Lehre als oberste – ungeschriebene – Norm, “als übergesetzliche Rechtsquelle” verstanden. „Die vorrangige Rechtsquelle”, der Geist des Nationalsozialismus, diente dazu, ihr entgegengesetzte oder neutrale Wertungen der überkommenen Gesetze anzuwerten (so Rüthers, Die unbegrenzte Auslegung, S. 176; vgl. auch Stolleis, Gemeinwohlformeln, S. 100 ff., zu den Generalklauseln im BGB).

Diesen Tendenzen verschloß sich auch das Reichsgericht als oberstes Gericht in Zivilsachen nicht. Allerdings muß darauf hingewiesen werden, daß die Rechtsprechung des Reichsgerichts in Zivilsachen, die nach 1939 32 Bände seiner Entscheidungssammlung umfaßt, eine Vielzahl von Urteilen enthält, die auch nach heutiger kritischer Ansicht bestehen können und die Beispiele “hohen richterlichen Könnens und gerechte Entscheidung sind” (so Pfeiffer, DRiZ 1979, S. 330). Aber auch Entscheidungen des Reichsgerichts wurden zum Ausdruck der „politisch – weltanschaulichen Umwertung des Rechts im nationalsozialistischen Sinne” (Pfeiffer, DRiZ 1979, S. 330). So hat das Reichsgericht dem nationalsozialistischen Rechtsdenken nicht nur dort, wo es durch Akte des Gesetzgebers dazu gezwungen gewesen sein konnte, sondern in noch größerem Maße in Gestalt von Uminterpretationen normativ – unbestimmter Rechtsbegriffe und gesetzlicher Generalklauseln – im oben bezeichneten Sinne – ohne erkennbaren Widerstand zum Durchbruch verholfen (vgl. dazu Pfeiffer, DRiZ 1979, S. 330; Rüthers, Die unbegrenzte Auslegung, S. 216ff.; Daut).

I. Beispiele für Rechtsprechung im nationalsozialistischen Sinne auf dem Gebiete des Zivilrechts

432 Daß im *Rassengedanken* ein wesentlicher Teil der “nationalsozialistischen Rechtslehre verankert war (so Nikolai, DR 1934, S. 76 und Koellreuther, DR 1934, S.77. 78), wurde in der Rechtsprechung deutscher Gerichte in vielen Fällen schon bald nach der nationalsozialistischen Machtergreifung im Februar 1933 für die Betroffenen zur schmerzlichen Gewißheit. Auch im Privatrecht wurden die Auswirkungen des Rassenwahns deutlich.

Schon 1933 führte das Reichsgericht aus: “Die durch die nationale Erhebung begründete neue Einstellung des deutschen Volkes zum Judentum ist gegenüber der vergangenen eine so grundlegend verschiedene, daß an ihren Auswirkungen auch auf dem Gebiete des *privaten Vertragsrechts* keinesfalls vorbeigegangen werden kann” (Urt. v. 25.11.1933. RAG 224/33, DJ 1934, S. 229).

Rassische Gesichtspunkte konnten nun sogar dazu führen, die Bindungswirkungen von abgeschlossenen Verträgen zu verneinen. So sollte ein “Parteigenosse” (= Mitglied der NSDAP), der mit einem Juden einen Kaufvertrag abgeschlossen hatte, ohne die jüdische Rassenzugehörigkeit des Verkäufers zu kennen, aus diesen Kaufvertrag nicht verpflichtet sein (so AG Remscheid, Urt. v. 20.1.1937, zitiert nach H.-D. Köhler, DR 1939, S. 35; siehe zu diesem Problemkreis H.-D. Köhler, DR 1937, S. 35f.). Das Arbeitsgericht Gelsenkirchen (Urt. v. 24.1.1936, DR 1936, S. 467) hat einer Hausgehilfin, die die Arbeit niedergelegt hatte, weil sie angewiesen worden war, in jüdischen Geschäften einzukaufen, ein Recht zur fristlosen Kündigung mit der Begründung zugebilligt, eine Hausgehilfin sei berechtigt, das Dienstverhältnis fristlos zu lösen, wenn ihr von dem Haushaltsvorstand oder seiner Ehefrau aufgegeben werde, in einem jüdischen Geschäft einzukaufen; denn wer in einem jüdischen Geschäft kaufe, setze sich der Gefahr aus, sich in den Augen rassenbewusster Deutscher verächtlich zu machen und gebrandmarkt zu werden. Das aber brauche sich ein Beschäftigter nicht gefallen zu lassen, vielmehr könne ihm unter solchen Umständen nicht zugemutet werden, das Dienstverhältnis fortzusetzen.

433 Auch das Reichsgericht (II. Zivilsenat, Urt. v. 24.4.1940 – II 1/40, DR 1940, S. 1314) berücksichtigte den Rassengedanken im Privatrecht, z.B. als

es nach Überprüfung von Ruhegehaltsvereinbarungen jüdischen Angestellter entschied.

“Das verstärkte Hervortreten des Rassegedankens kann jedoch ein Grund dafür sein, auch frühere Ruhegehaltsvereinbarungen mit jüdischen Angestellten dahin zu überprüfen, ob und wieweit sie noch mit nationalsozialistischem Volks- und Rechtsempfinden vereinbar sind. Unangemessen hohe Bezüge sind herabzusetzen oder u.U. die Vereinbarungen aufzulösen.

In der Begründung entwickelte das Rechtsgericht Grundsätze dazu, unter welchen Umständen „unangemessen erscheinende Bezüge von Juden im Hinblick auf das nationalsozialistisch ausgerichtete Volks- und Rechtsempfinden nach den §§ 157, 242 BGR herabgesetzt werden können“. Wie in einer Rezension der Entscheidung zynisch festgestellt würde, entfernt sich das Reichsgericht damit “Weiter von dem starren, der Rechtssicherheit dienenden Satz, „Pacta sunt servanda“, weil nicht nur „grundstürzende Änderungen der wirtschaftlichen Verhältnisse (Geschäftsgrundlage), sondern auch grundlegende Wandlungen in den Rechtsanschauungen, aus denen heraus Verpflichtungen eingegangen worden sind“, eine Überprüfung solcher Verpflichtungen rechtfertige: dies müsse in „stürmisch bewegten “Zeiten” so sein (A. Scholl, DR 1940, S. 1317; zur reichsgerichtlichen Interpretation von Generalklauseln siehe Meinck, ZNR 1981, S. 31 ff.).

Im Bereich des Erbrechts setzte sich die Ansicht durch, ein *Jude* könne „auf dem Wege des rechtsgeschäftlichen Erwerbs eines Erbanteils an einem Nachlaß, zu dem ein deutscher Grundstück gehört, keinen Anteil an diesem Grundstück im Rahmen einer Erbengemeinschaft erwerben“ (KG, DJ 1940, S. 36). In seiner Urteilsbegründung nimmt das Berliner Kammergericht auf eine Verordnung vom 3. Dezember 1938 Bezug, , “die aus staatspolitischen Gründen die völlige Entjudung des deutschen Grundbesitzes durchführen will, jegliche Erweiterung der Herrschaftsrechte eines Juden über deutschen Boden durch Rechtsgeschäft durch die Bestimmungen des §7 Abs. 1 unmöglich” machen will.

1941 erließ der Reichsjustizminister Ausführungsbestimmungen betreffend die “Nichtigkeit von Verfügungen von Todes wegen, durch die ein deutschblütiger Erblasser einen Juden bedenkt“ (DR 1941, S. 2329). Darin heißt es u.a., es unterliege

keinem Zweifel, daß eine Verfügung von Todes wegen nichtig sei “soweit in ihr ein deutschblütiger Erblasser unter Übergehung deutschblütiger Verwandter einen Juden zum Erben einsetzt oder zum Nachteil solcher Verwandter einem Juden eine Zuwendung von Todes wegen macht... denn überkommenes wie gewonnenes Gut des Erblassers kann in der Hand eines Juden niemals zum Wohle von Familie, Sippe und Volk wirken”.

III. Das „Volksgesetzbuch“

434 In einem in Heidelberg gehaltenen Vortrag forderte der Staatssekretär im Reichsjustizministerium, Franz Schlegelberger, den „Abschied vom BGB“. Daraufhin begann die Akademie für deutsches Recht mit den Vorarbeiten für ein neues “Volksgesetzbuch”.

Wie dieses Volksgesetzbuch gestaltet werden sollte, umriß Frank wie folgt:

Dieses Volksgesetzbuch soll das universale Gesetzgebungswerk für das volksgenössische Gemeinschaftsleben überhaupt werden. Es soll an die Stelle des längst unzulänglich gewordenen bürgerlichen Gesetzbuches treten. Großdeutschland wird ein solches Gesetzbuch brauchen, in dem die nationalsozialistische Weltanschauung mit Dauerwirkung für das volksgenössische Leben zum Ausdruck kommt. Im Mittelpunkt dieses Volksgesetzbuches steht der Volksgenosse und sein Recht bzw. seine volksgenössischen Rechtspflichten" (Frank, DR 1940, S. 31). 1940 konnte Frank vermelden: “Unter der bewährten Führung von Prof. Dr. Hedemann arbeitet eine Reihe hervorragender Rechtswahrer unseres Volkes an der Vollendung dieses Werkes. Die Grundregeln, die das erste Buch, überschrieben „ Der Volksgenosse* bilden sollen, sind bereits formuliert“ (DR 1940, S. 31).

Die Ziele, die mit dem Volksgesetzbuch verwirklicht werden sollten, hat Hedemann selbst wie folgt umschrieben (Hedemann, DR 1941, S. 241): "Alle Lebensverhältnisse und auch die Gesetzbücher müssen dem nationalsozialistischen Ideal angepaßt werden, nach dem dieses im Staat die Führung erhalten" habe. Er weist dann noch darauf hin, daß mit dem vom Schlegelberger formulierten "Abschied vor BGB" mehr gemeint sei, als zunächst angenommen. Es sei nicht eine Überarbeitung des BGB gemeint; vielmehr solle das BGB überhaupt als Gesamtgesetz, als Kodifikation, verschwinden.

Durch den 1939 begonnen Krieg gerieten die Arbeiten an diesem Gesetzbuch ins Stocken and wurden 1943 schließlich eingestellt. Auf diese Art und Weise blieb das BGB während der gesamten Zeit der nationalsozialistischen Herrschaft in Geltung. Der Entwurf des ersten Buches für ein Volksgesetzbuch ist von Hattenhauer zutreffend als gedrucktes Denkmal „eines verkommenen Privatrechtsdenkens und als Lehrstück nationalsozialistischer Rechtstheorie" gekennzeichnet worden (Hattenhauer, Rdnr. 658. Vgl. zu den Einzelheiten Hattenhauer, Das NS-Volksgesetzbuch, in: FS Gmür, S. 255ff.).

22. Kapitel

Deutschland nach 1945

§75. Die Verwaltung Deutschlands nach der Kapitulation im Jahre 1945

Schrifttum: Dieselkamp, Rechts-und verfassungsgeschichtliche Probleme zur Frühgeschichte der Bundesrepublik Deutschland, JuS 1980, S. 401ff., 481ff., 790ff. u. JuS 1981, S. 96ff. 409ff., 488ff.; Kimminich Deutsche Verfassungsgeschichte, 1970· Menger, Rdnr. 391ff;· Thränhardt, Wahlen und politische Strukturen in Bayern 1848 – 1953, 1973

I. Maßnahmen der Alliierten nach der Kapitulation

436

Nach dem völligen militärischen und politischen Zusammenbruch und der Kapitulation des deutschen Reiches unterzeichneten am 5. 6. 1945 die vier Oberbefehlshaber der Besatzungsmächte (Frankreich, Großbritannien, die UdSSR und die USA) in Berlin-Karlshorst im Namen ihrer Regierungen eine Deklaration über die Ausübung der obersten Gewalt (Supreme Authority) in Deutschland.

Mit der Besetzung Deutschlands durch die alliierten Truppen hatte im Jahre 1945 zunächst jede deutsche Verwaltungstätigkeit aus eigenem Recht geendet. Das Reich war zerbrochen, teilweise amputiert und im übrigen in vier Besatzungszonen neben der von den Siegermächten gemeinsam verwalteten ehemaligen Reichshauptstadt Berlin zerteilt. Die oberste Staatsgewalt in Deutschland lag bei den Alliierten; sie vermochten es allerdings nicht, für eine gemeinschaftliche Ausübung der Staatsgewalt einen wirkungsvollen Apparat zu schaffen (vgl. Diestelkamp, JuS 1981, S. 409).

In der Zeit zwischen dem 17. Juli und dem 2. August 1945 fand ein Treffen zwischen dem politischen Führer der UdSSR, Stalin, dem amerikanischen Präsidenten Truman und dem britischen Premierminister Churchill in Potsdam statt, bei dem über das weitere Schicksal Deutschlands entschieden werden sollte. Einigkeit bestand darüber, dass das besiegte Deutschland nicht, wie das während des Krieges einmal vorgesehen war, zerstückelt, sondern als Einheit bewahrt werden sollte. Die Einteilung Restdeutschlands in vier Besatzungszonen zuzüglich der gemeinsam zu verwaltenden Reichshauptstadt Berlin schien dem nicht zu widersprechen, weil der Alliierte Kontrollrat in Berlin ein einheitliches Mandat im Hinblick auf Deutschland als Ganzes gewährleisten sollte (vgl. Diestelkamp, JuS 1980, S. 790).

Am 30. 7. 1945 konstituierte sich der Alliierte Kontrollrat für Deutschland in Berlin. Mit seiner Proklamation Nr. 1 vom 30.8.1945 gab er die Aufnahme seiner Arbeit bekannt.

437

Der Alliierte Kontrollrat erließ in der Folgezeit eine Reihe bedeutsamer Gesetze. Dazu zählte das Kontrollratsgesetz Nr. 1 vom 20. 9. 1945 über die Aufhebung grundlegender nationalsozialistischer Gesetze. Die Liste der aufgehobenen Gesetze beginnt mit dem Ermächtigungsgesetz (vgl. oben Rdnr. 402f.)

und umfaßt die Rassegesetze (vgl. oben Rdnr. 414f.) und andere von nationalsozialistischem Geist geprägte Gesetze (vgl. dazu Kimminich, S. 603ff.).

In der Folgezeit verhinderte Frankreich durch sein Veto den Beginn einer positiven Arbeit des Kontrollrats im Hinblick auf den Aufbau einer deutschen Zentralverwaltung. Durch diese Haltung wurde die Tätigkeit des einzigen einheitlichen Organs für ganz Deutschland ineffizient, bis der Kontrollrat in den Sog des sich verschärfenden kalten Krieges geriet und die Russen am 20. 3. 1948 die Vertagung des Kontrollrates auf unbestimmte Zeit erklärten. Bis zu diesem Zeitpunkt war jedoch bereits in allen vier Besatzungszonen die Rekonstruktion deutscher Staatlichkeit auf Länderebene abgeschlossen worden. Der sowjetische Militärgouverneur Schukow hatte schon am 9.6. 1945 die Bildung von Länder in der sowjetisch besetzten Zone angeordnet. Die westlichen Besatzungsmächte hatten dagegen zunächst starker mit dem Aufbau einer gemeindlichen Selbstverwaltung begonnen (vgl. Diestelkamp, JuS 1980, S. 405),

438 Für die deutschen Juristen war schon unmittelbar nach dem Zusammenbruch die Frage akut geworden, ob man bei der Lösung der nun anstehenden Probleme rechtlich vom Fortbestand des Reiches ausgehen solle oder nicht. Bereits in den Jahren 1945 und 1946 entstanden eine Reihe von gutachtlichen Stellungnahmen, die auf der Ebene des Staatsrechts recht unbefangen davon ausgingen, da das deutsche Reich nicht untergegangen sei (vgl. dazu im einzelnen Diestelkamp, JuS 1980, S. 482 mit Hinweisen).

Auf der Potsdamer Konferenz (vgl. oben Rdnr. 436) war eine einheitliche Deutschlandpolitik nicht zustande gekommen. Der Alliierte Kontrollrat konnte in der Zeit danach die ihm zugedachte Klammerfunktion für Gesamtdeutschland von Anfang an auch wegen der französischen Obstruktionspolitik gegen die Einrichtung deutscher Zentralverwaltungsämter nicht wahrnehmen; er geriet zunehmend in den Sog des weltpolitischen Konfliktes zwischen den USA und der UdSSR. Im Juli 1946 richteten die Amerikaner ein Angebot an die drei anderen Alliierten, ihre Zonen mit der amerikanischen wirtschaftlich zu vereinigen. Dieses Angebot wurde nur von Großbritannien angenommen. Die französische Regierung zeigte wenig Neigung, eine

deutsche staatliche oder administrative Neustrukturierung zu fördern (vgl. Diestelkamp, JuS 1980, S. 791f.).

II. Die Reorganisation staatlicher Verwaltung in Deutschland

439 Die Besatzungsverwaltungen und die Reorganisation des deutschen Verwaltungsapparates waren in den vier Zonen unterschiedlich. Die Sowjets richteten eine zentralisierte Militärverwaltung in ihrem Hauptquartier in Karlshorst mit einem entsprechenden Unterbau auf der Ebene der Länder und Kreise ein. Im Gegensatz zu den drei Westalliierten verfügten sie über genaue Pläne zur Umgestaltung ihrer Zone und liehen darüber hinaus die sog. Gruppe Ulbricht wirken, die aus einer Reihe von während des Krieges in der Sowjetunion gut geschulten Deutschen bestand, die einen zuverlässigen kommunistischen Kader für den Aufbau Deutschlands nach russischen Vorstellungen bildete.

440 Der Auffassung der Amerikaner und Briten entsprach es, den deutschen Staatsapparat für die Zukunft zu dezentralisieren. Franzosen und Amerikaner begannen ab Herbst 1945, lokale Selbstverwaltungen auf der Grundlage der deutschen Tradition zu demokratisieren, indem sie mit nur wenigen Abänderungen an die Kommunalverfassungssysteme der Zeit vor 1933. anknüpfen. Die Briten versuchten in ihrer Zone, nach englischem Muster eine Kommunalverwaltung als einen rein unpolitischen Verwaltungsstab, getrennt von der politischen Führung, in Gestalt von gewählten Selbstverwaltungsgremien zu erreichen, was einen Bruch mit der deutschen Tradition der Kommunalverfassung bedeutete (vgl. Diestelkamp, JuS 1981, S. 410).

Schon am 9. 7. 1945 schufen die Russen in ihrer Besatzungszone fünf Länder mit Ministerpräsidenten an der Spitze, denen seit Oktober 1945 auch das Gesetzgebungsrecht gewährt wurde. Die Russen errichteten auch 11 deutsche Zentralverwaltungen für ihre gesamte Zone. Seit dem Herbst 1945 setzten die Briten ebenfalls Zentralämter für ihre Zone ein, die zunächst aber mehr Exekutivorgane für ihre Militärverwaltung als eigenständige deutsche Behörden waren. Die Amerikaner

schufen in ihrer Zone am 19. 9. 1945 die drei Länder Bayern, Hessen und Württemberg—Baden. In der französischen Besatzungszone blieb es zunächst bei provisorischen Verwaltungseinrichtungen der ersten Phase; die Länderbildung zog sich vom August 1946 bis zum September 1947 hin (vgl. Diestelkamp, JuS 1981, S. 411).

441 Im September 1946 wurde der Zusammenschluss der amerikanischen und der britischen Zone zur Bizone beschlossen und mit Wirkung vom 1.1. 1947 vollzogen. Damit wurde ein Ansatz zur Überwindung der verwaltungsmäßigen Aufsplitterung geschaffen, Schon zu diesem Zeitpunkt wurde sichtbar, wie stark sich strukturell die beiden Besatzungszonen auseinander entwickelten hatten. Am 29.5. 1947 unterzeichneten der amerikanische und der britische Militärgouverneur ein Abkommen über die Umbildung der Bizone, das den ersten Schritt zur politischen Vereinigung darstellte. Es wurde nun eine mehrgliedrige Organisationsstruktur geschaffen: Gesetzgebungsorgan war ein von den Länderparlamenten beschickter *Wirtschaftsrat* mit Sitz in Frankfurt am Main. Dieser wurde ergänzt um einen Exekutivrat, in den die acht Länderregierungen Vertreter entsandten (vgl. zu alledem Diestelkamp, JuS 1981, S. 412ff.).

Schon Anfang des Jahres 1946 war es zu einer Reihe von Kontakten und Treffen der Verwaltungsspitzen vor allem der amerikanischen und der britischen Zonen gekommen. Nachdem sich Parteien (zum Aufbau der Parteien vgl. u.a. Thränhardt, S. 208ff.) gebildet und diese vergeblich gesamtdeutsche Aktivitäten zu entfalten versucht hatten, bot sich den Ministerpräsidenten der Länder noch eine Chance für eine gesamtdeutsche Rolle. Nach dem Scheitern der Moskauer Außenministerkonferenz lud der bayerische Ministerpräsident Ehard am 7.5. 1947 die Länderchefs aller vier Besatzungszonen nach München zu gesamtdeutschen Gesprächen ein. Zum ersten Mal trafen Vertreter aller vier Besatzungszonen zusammen. Die westdeutschen Ministerpräsidenten lehnten einen Vorschlag ihrer Kollegen aus der sowjetischen Zone ab, das Problem der "Bildung einer deutschen Zentralverwaltung durch Verständigung der demokratischen Parteien und Gewerkschaften zur Schaffung eines deutschen Einheitsstaates" in den Mittelpunkt der Erörterungen zu stellen und zum Hauptpunkt der Tagesordnung zu machen. Nach

der Ablehnung dieses Vorschlages verließen die Ministerpräsidenten aus der sowjetisch besetzten Zone die Konferenz und reisten ab, Es ist heftig umstritten, woran dieser letzte gesamtdeutsche Versuch, die Probleme Deutschlands vor dem Auseinanderfallen in zwei Teilstaaten gemeinsam zu diskutieren, gescheitert ist (vgl. zur Problematik Diestelkamp, JuS 1980, S. 794ff.).

§ 76. Nürnberger Prozesse und Entnazifizierung

Schrifttum: Dieselkamp, Rechts-und verfassungsgeschichtliche Probleme zur Frühgeschichte der Bundesrepublik Deutschland, JuS 1980, S. 401ff. u. 481ff.; Erdmann, in: HDG IV, §91; Kimminich, S. 605ff.; J. Lange, Entnazifizierung in Nordrhein-Westfalen. Richtlinien, Anweisungen, Organisation. Veröffentlichungen der staatlichen Archive des Landes Nordrhein-Westfalen. Reihe C: Quellen und Forschungen, 1976.

I. Die Nürnberger Prozesse

442 Mit dem Scheitern der Potsdamer Konferenz vertieften sich die weltpolitischen Gegensätze zwischen den Siegermächten. Gleichwohl fand der gemeinsame Kampf gegen den Nationalsozialismus, der die Allianz der drei Großmächte begründet hatte, seine Fortsetzung in einer Serie von Prozessen gegen politische und militärische Führungskräfte des nationalsozialistischen Systems. Die USA, die UdSSR und Großbritannien hatten schon in der Moskauer „Erklärung über deutsche Grausamkeiten im besetzten Europa“ vom 30. Oktober 1943 die Absicht bekundet, Kriegsverbrechen zu ahnden. Als ein internationaler Prozeß ist jedoch nur das Verfahren gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem „Internationalen Militärgerichtshof“ („Internationales Militärtribunal“) durchgeführt worden, das am 20. November 1945 begann und mit der Urteilsverkündung am 30. 9. und 1. 10. 1946 endete. An diesen Hauptkriegsverbrecherprozeß schlossen sich die sog. Nachfolgeprozesse an, die jeweils von den einzelnen Siegermächten durchgeführt wurden. Die Rechtsgrundlage dieser Prozesse war das Kontrollratsgesetz Nr. 10 vom 20. 12. 1945 betreffend die „Bestrafung von Personen, die sich Kriegsverbrechen, Verbrechen gegen den Frieden oder gegen die Menschlichkeit schuldig gemacht haben“ (vgl. Erdmann, in: HDG IV, § 91; vgl. auch Kimminich, S. 605ff.).

443 Bestraft werden sollten in erster Linie „Kriegsverbrechen“, „Verbrechen gegen die Menschlichkeit“, „Verbrechen gegen den Frieden“ und „Verschwörung gegen den Frieden“. Unter Kriegsverbrechen wurden solche Taten verstanden, die während des Krieges an Angehörigen gegnerischer Völker begangen wurden, wie z.B. Tötung oder Mißhandlung von Kriegsgefangenen, Hinrichtung von Geiseln, Mißhandlung der Zivilbevölkerung, Verschleppung zur Zwangsarbeit, Beschießung nichtverteidigter Orte. In dem Hauptkriegsverbrecherprozeß spielten die „Verbrechen gegen die Menschlichkeit“ eine besondere Rolle. Darunter fielen insbesondere die Judenverfolgung und -vernichtung sowie die Zerstörung sog. „unwerten Lebens“. Außerdem wurden den Angeklagten „Verbrechen gegen den Frieden“ zur Last gelegt, die in „Planen, Vorbereitung, Einleitung oder Durchführung von Angriffskriegen, die zugleich auch Kriege unter Verletzung internationaler Verträge, Vereinbarungen und Zusicherungen waren ...“, bestanden. Während Verbrechen gegen die Menschlichkeit und Kriegsverbrechen, wie z.B. Ermordung, Ausrottung, Versklavung und Verschleppung der Zivilbevölkerung und Verletzungen des Kriegsrechts und der Kriegsbräuche, schon aufgrund der in allen zivilisierten Staaten geltenden Strafgesetze rechtlich geahndet werden konnten, war die Rechtsgrundlage für die Verfolgung von „Verbrechen gegen den Frieden“ und „Verschwörung gegen den Frieden“ umstritten. Abgesehen davon, dass es schwierig war, den Begriff des Angreifers juristisch eindeutig zu definieren, ist gegen den Nürnberger Hauptkriegsverbrecherprozess immer wieder eingewandt worden, dass zum Teil Recht angewandt worden ist, das erst nach Vollendung der Tat geschaffen worden war. Auf der anderen Seite darf bei der Erörterung dieses Einwandes nicht vernachlässigt werden, dass der internationale Gerichtshof keinen Angeklagten nur nach rückwirkendem Recht verurteilt hat, sondern dass außerdem stets schwere Anklagen auf den für schuldig Befundenen für solche Taten lasteten, die nach geltendem Recht in allen Kulturstaaten mit schweren Strafen bedroht waren.

Das Verfahren des Gerichtshofes wurde weitgehend von der angelsächsischen Praxis bestimmt. Die Mehrzahl der angeklagten Hauptfunktionäre des Dritten Reiches wurde zum Tode durch den Strang verurteilt. Die Urteile wurden vollstreckt (vgl. zu alledem Erdmann, in: HDG IV, §91).

In zahlreichen Prozessen vor Militärgerichten in den drei Westzonen einschließlich des Nürnberger Internationalen Militärgerichts wurden insgesamt über 5000 Angeklagte verurteilt, davon über 800 mit dem Tode bestraft. Auch deutsche Gerichte ahndeten in der Nachkriegszeit zahlreiche Straftaten, die in der nationalsozialistischen Zeit begangen worden waren. Allerdings hatten die Besatzungsmächte die Zuständigkeit deutscher Gerichte zunächst auf solche Delikte beschränkt, die Deutsche an Deutschen oder an Staatenlosen begangen hatten. Erst durch den sog. Überleitungsvertrag aus dem Jahre 1955 fielen in der Bundesrepublik formell die letzten Schranken für die Verfolgung der übrigen Straftaten durch deutsche Justizbehörden, 1958 wurde in Ludwigsburg eine „Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung nationalsozialistischer Verbrechen“ eingerichtet. Zeitraubende Nachforschungen, aber auch Nachlässigkeiten in der Verfolgung von Straftaten führten dazu, dass der deutsche Bundestag am 26. Juni 1969 beschloss, die Verjährungsfrist für Mord auf 30 Jahre zu verlängern: als Endtermin für die Einleitung von Verfahren gegen NS-Verbrecher wurde das Jahr 1980 festgesetzt.

II. Die Entnazifizierung

Die Nürnberger Prozesse und die nachfolgenden Gerichtsverfahren erfassten zahlenmäßig einen relativ begrenzten Personenkreis. Sehr umfangreich war im Vergleich dazu allerdings der Kreis der Personen, die durch die Entnazifizierungsverfahren betroffen wurden.

Es gehörte zu den gemeinsamen Grundüberzeugungen der Kriegsbündigten, dass die Bürokratie in Deutschland eine Stütze der nationalsozialistischen Machthaber gewesen sei und deshalb gesäubert werden müsse. Die Entnazifizierung, an der vor allem den Amerikanern gelegen war, sollte Bestrafung und Säuberung zugleich sein (vgl. zu den Vorstellungen über die Entnazifizierung Diestelkamp, JuS 1981, S. 489).

§ 76. Nürnberger Prozesse und Entnazifizierung

Die Entnazifizierungsmaßnahmen lagen zunächst allein in der Hand der Alliierten. Diese führten sofort nach der Besetzung Deutschlands umfangreiche Verhaltungsaktionen durch, mit denen sie die Funktionäre der NSDAP ausschalten wollten. Gemäß ihrer Vorstellung von Faschismus und entsprechend ihren Absichten zur Neugestaltung Deutschlands, sahen die Russen die Hauptaufgabe der Entnazifizierung darin, das öffentliche Leben von Junkertum, Militarismus und Bürokratie zu befreien. Zur Erreichung dieses Zieles war es ihnen wichtig, die alte bürgerliche Führungselite aus den öffentlichen Funktionen zu entfernen. Im Gegensatz zu den Russen und Franzosen, die nicht zuletzt durch einen — allerdings unterschiedlich motivierten Realismus davon abgehalten wurden, die personelle Säuberung des deutschen Verwaltungsapparates im Zuge der Entnazifizierung auf jeden kleinen Parteigenossen auszudehnen, waren die Amerikaner zu Differenzierungen dieser Art nicht in der Lage, weil sie das Problem moralisierend angingen und „damit den Faschismus individualisierten“ (so Diestelkamp, JuS 1981, S. 490). Sie verfuhrten nach rein formalen Kriterien, die sie zudem planlos immer weiter ausdehnten. Die Amerikaner hatten in monatelanger Arbeit genaue Richtlinien ausgearbeitet, nach denen ihre Offiziere in Deutschland vorgehen sollten. Auch die Briten verfuhrten nach über lange Zeit erarbeiteten Vorstellungen (vgl. Lange, S. 13). Es zeigte sich jedoch schon bald, dass die sorgsam ausgearbeiteten Pläne nicht in vollem Umfange durchführbar waren,

Nach der Gründung der Bundesrepublik Deutschland im Jahre 1949 ging die Durchführung der Entnazifizierung in den Westzonen in deutsche Verantwortung über. Für das Gebiet der Bundesrepublik Deutschland wurden insgesamt über 3,6 Millionen Fälle bearbeitet. In die Gruppe 1 (Hauptschuldige) wurden 1667, in die Gruppe 2 (Belastete) 23060, in die Gruppe 3 (Minderbelastete) 150425, in die Gruppe 4 (Mitläufer) 1500874 und in die Gruppe 5 (Entlastete) 1213873 Personen eingestuft. In den westlichen Zonen war die Entnazifizierung als Versuch einer Personellen Säuberung von Verwaltung, Erziehungswesen und Wirtschaft schließlich ein Fehlschlag. Mit Ausnahme der strafrechtlich Verurteilten kehrten fast alle Personen, die aus ihren Ämtern entfernt worden waren, in ihre Aufgabengebiete zurück (vgl. dazu Erdmann, in: HDG IV, §.92).

Die Schwierigkeiten der Entnazifizierung lagen von Anfang an darin, dass die Entfernung von ehemaligen Mitgliedern der NSDAP leicht bewerkstelligt werden konnte, es aber nur relativ wenige Nicht- Nationalsozialisten gab, die über die notwendigen Fachkenntnisse verfügten, um die aus dem Dienst Entfernten ersetzen zu können (vgl. dazu Lange, S. 13).

§ 77. Die Entstehung der Bundesrepublik Deutschland

I. Die Länder

446 Bereits in den Jahren 1946 und 1947 erhielten die Länder der amerikanischen, der französischen und der sowjetischen Zone sowie auch Großberlin Verfassungen; die Länder der britischen Zone folgten erst nach der Gründung der Bundesrepublik Deutschland. Bis dahin arbeiteten sie auf der Grundlage vorläufiger Organisationsstatuten, die von der Militärregierung erlassen worden waren und auf deren Grundlage die Landtagswahlen des Jahres 1947 durchgeführt wurden. Die Verfassungen der Länder in den westlichen Zonen unterschieden sich aufgrund des unterschiedlichen Staatsverständnisses von denen in der sowjetisch besetzten Zone.

Auch den Ländern in den von den Westmächten besetzten Zonen konnte wegen der Stellung der Besatzungsmächte kein voller staatlicher Charakter zuerkannt werden (vgl. Erdmann, in: HDG IW, §100 mit Nachweisen).

Die Verfassungen der Länder in der sowjetisch-besetzten Zone markieren in der politisch-gesellschaftlichen Entwicklung dieses Teiles Deutschlands eine Epoche, die sich in ihrer offiziellen politischen Begriffswelt noch am demokratischen und liberalen Verfassungsdenken orientierte und den Weg zu einer gesamtdeutschen Staatsverfassung nicht verbaute (vgl. Erdmann, in: HDG IV, §100). Unterschiede in

den Länderverfassungen werden in erster Linie in den Aussagen über Grundrechte, Wirtschafts- und Gesellschaftsordnung sichtbar. Die Grundrechte in den Verfassungen der Länder der westlichen Zonen knüpften im wesentlichen an die Weimarer Reichsverfassung mit ihren klassischen liberalen Rechten an.

II. Währungsreform und Lastenausgleich

447 Für den in den Westzonen in Gang gekommenen Prozess einer deutschen Staatsbildung war die Währungsreform ein bedeutender Einschnitt. Sie sollte die Voraussetzungen für einen wirtschaftlichen Aufschwung über eine Konsolidierung der Währung schaffen. Die Substanz der Währungsreform wurde von den Alliierten bestimmt. Die in technischen Einzelfragen mit Deutschen beratene Reform wurde am 18.6. 1948 verkündet. Am 21. 6. 1948 trat die Deutsche Mark als Zahlungsmittel in Kraft. Die Währungsreform bedeutete eine radikale Deflation, die die großen zirkulierenden Geldmassen wegschnitt. Die Bankguthaben wurden auf 6.5% ihres Wertes, die Verbindlichkeiten auf 10% reduziert. Jeder einzelne deutsche Bürger erhielt zunächst zur Überbrückung von Anfangsschwierigkeiten einen Betrag von DM 40,- bzw. 60,-. Löhne, Gehälter, Mieten, Renten etc. sollten in der neuen Währung im Verhältnis 1:1 bezahlt werden. Die Währungsreform, die zum zweiten Male innerhalb einer Generation im Wege der Inflation und eines Währungsschnittes den sparwilligen klein— und mittelbürgerlichen Schichten der Bevölkerung die Rücklagen nahm, führte zu dem gewünschten wirtschaftlichen Aufschwung. Der schwarze Markt, die sich gebildet hatte, verlor seine Bedeutung (vgl. zu alledem Erdmann, in: HDG IV, § 103).

448 Waren zuvor schon durch die Vertreibungen und Zerstörungen in der Kriegs—und Nachkriegszeit einer großen Zahl von Personen Schäden und Verluste in hohen Ausmaße zugefügt worden, so entstanden nun im Zuge der Neuordnung des Geldwesens zusätzliche Härten. Man bemühte sich, über den sog. Lastenausgleich einen Großteil dieser Schäden und Verluste abzugelten bzw. zu mildern. Dabei entstanden eine Reihe schwieriger Probleme. Es mussten

entschädigungsbedürftige Schadenstatbestände gebildet werden. Außerdem war zu entscheiden, ob Naturalausgleich oder Geldausgleich zu leisten und ob die Ausgleichsabgabe aus der Substanz oder dem Ertrag des noch vorhandenen Vermögensabgabe erbracht werden sollte. Der Kern der Lastenausgleichsregelung liegt darin, dass der Lastenausgleich durch die Erhebung von Ausgleichsabgaben und durch Gewährung von Ausgleichsleistungen erfolgte. Als Ausgleichsabgaben wurden u. a. die Vermögensabgabe und die Hypothekengewinnabgabe von solchen Bürger verlangt, die durch Kriegs- und Nachkriegsschäden in ihrer Vermögenssubstanz nicht oder weniger als andere betroffen waren. Erste Maßnahmen zur Durchführung des Lastenausgleichs erließ bereits der Wirtschaftsrat des vereinigten Wirtschaftsgebietes im September 1948. Der Lastenausgleich wurde zu einer zentralen gesellschaftlichen Problematik für die 1949 entstandene Bundesrepublik Deutschland.

III. Die Staatsgründung

449 In der ersten Hälfte des Jahres 1948 wurden in den Verlautbarungen über die Londoner Besprechungen zwischen den Außenministern der USA, Großbritanniens, Frankreichs und der Benelux-Staaten die Rahmenbedingungen für die geplante politische Ordnung eines die drei Westzonen umfassenden westdeutschen Staates sowie auch die vorgesehene Verfahrensweise für die Bildung desselben abgesteckt. Die Militärgouverneure ermächtigten die Länderchefs, das Verfahren zur Staatsgründung unter den in den sog. Frankfurter Dokumenten vorgegebenen Bedingungen in Gang zu setzen, Das den Länderchefs überreichte Dokument Nr. 1 sah vor, dass bis spätestens zum 1. 9. 1948 eine verfassungsgebende Versammlung einzuberufen sei, deren Abgeordnete aus den Länderparlamenten entsprechend deren relativer Größe zu entsenden waren. Das Dokument schrieb vor, dass die Verfassung föderalistisch und demokratisch und durch „Garantien der individuellen Rechte und Freiheiten“ zugleich liberal sein sollte. Das Dokument Nr. 3 enthielt die Richtlinien für ein noch zu schaffendes Besatzungsstatut, das die Kompetenzabgrenzung zwischen den Besatzungsmächten und der zukünftigen deutschen Regierung bestimmen sollte. Die Frankfurter

Dokumente lassen klar erkennen, dass die Besatzungsmächte sich nach wie vor als Inhaber der obersten Gewalt in Deutschland betrachteten und auch beabsichtigten, die Beachtung der von ihnen zu billigenden Verfassung sicherzustellen und gegebenenfalls die Ausübung ihrer vollen Machtbefugnisse wieder zu übernehmen.

450 Die Länderchefs nahmen die Ermächtigung an, erreichen aber, dass eine von den Besatzungsmächten zunächst vorgesehene Volksabstimmung über die zu schaffende Verfassung, die „Grundgesetz“ heißen sollte, nicht stattfand. Die Ministerpräsidenten beriefen zur Vorbereitung eines Entwurfs für das Grundgesetz einen „Ausschuß von Sachverständigen für Verfassungsfragen“, der in der Zeit vor 10. bis 23. August 1948 in Herrenchiemsee tagte. Dieser Verfassungskonvent erarbeitete eine Vorlage für den Parlamentarischen Rat, die schon einen weitgehenden Verfassungstext enthielt.

451 Am 1. September 1948 trat in Bonn der Parlamentarische Rat zusammen, der aus 65 Mitgliedern bestand, die von den Länderparlamenten auf je 750000 Einwohner gewählt worden waren. 5 Abgeordnete aus Westberlin kamen mit lediglich beratender Stimme hinzu. Zum ersten Präsidenten des Parlamentarischen Rates wurde der spätere erste Bundeskanzler Konrad Adenauer gewählt. Am 8. Mai 1949 nahm der Parlamentarische Rat das Grundgesetz mit 53 gegen 12 Stimmen an. Die Besatzungsmächte genehmigten das Grundgesetz am 12. Mai 1949, allerdings unter einem Vorbehalt, der sich vor allem auf den bis heute gültigen besonderen Status von Westberlin bezog. Auf diesen Vorbehalt ist es zurückzuführen, dass die Abgeordneten, die aus Westberlin in den Deutschen Bundestag entsandt werden, nicht vom Volk, sondern vom Berliner Abgeordnetenhaus gewählt werden und im Bundestag kein Stimmrecht haben. Das Grundgesetz wurde anschließend den 11 westdeutschen Landtagen zur Billigung vorgelegt. Lediglich der Bayerische Landtag versagte dem Grundgesetz seine Billigung, stellte gleichwohl aber fest, dass Bayern Bestandteil der Bundesrepublik sei. Am 23. Mai 1949 wurde das Grundgesetz im neuen Bundesgesetzblatt als Nr. 1 verkündet. Es trat am 24. Mai 1949 in Kraft.

Erst nachdem sich im September 1949 in der Bundesrepublik Deutschland die Verfassungsorgane konstituiert hatten, wurde am 7. Oktober 1949 die Verfassung der

DDR in Kraft gesetzt. Mit diesem offiziellen Akt der Staatsgründung wurde die Spaltung Deutschlands zunächst besiegelt.

Personenverzeichnis

Die Zahlen verweisen auf die Randnummern des Buches

Accursius, Glossator (um 1183 bis 1263) 73, 74, 75

Adenauer, Konrad, dt. Staatsmann (1876 bis 1967) 451

Albrecht, Herzog von Mecklenburg Friedland und Sagan (Wallenstein) (1583-1614)
263

Alciatus, Andreas, Jurist (1492 bis 1540) 150

Ancillon, Jean Pierre Friedrich, preuß. Staatsmann (1767 bis 1837) 306

Aristoteles; griech. Philosoph (gest. um 322 v. Chr.) 172

Arnulf v. Kärnten, ostfränk. Kg. (887-899) 3

Arumäus, Dominicus, Staatsrechtslehrer (1579 bis 1635) 224

Augustinus, Aurelius, Bischof v. Hippo Regius, Kirchenvater (gest. 430) 5, 20

Balduinus, Franz (Francois, Baudouin), Jurist (1520 bis 1573) 151

Baldus de Ubaldis, Postglossator (1320 bis 1400) 76

Bartolus de Sassoferato, Postglossator (1313 bis 1357) 76

Bebel, August, Sozialdemokratischer Politiker (1840) bis 1913) 378, 379

Beccaria, Cesare, italien. Jurist (1738 bis 1794) 236, 238, 251, 259

Beck, Christian August v., Jurist (1720 bis 1784) 102, 120, 216

Berthold v. Henneberg, Erzb. u. Kurf v. Mainz (1484-1504) 104

Beseler, Georg, Jurist (1809 bis 1888) 324, 345

Besold, Christoph, Jurist (1577 bis 1638) 98

Binding, Karl, Jurist (1841 bis 1920) 357

Bismarck, Otto v., dt. Staatsmann (1815 bis 1898) 361, 364, 372, 382

Bodin, Jean, Staatstheoretiker (1530 bis 1596) 101, 163

Böhmer, Johann Samuel Friedrich v., Jurist (1704 bis 1772) 233

Börne, Ludwig, Schriftsteller (1786 bis 1837) 297

Bonifaz (Bonifatius) VIII, Papst (1294-1303) 78

Brant, Sebastian, Dichter u. Jurist (1458 bis 1521) 148

Carmer, Johann Heinrich Casimir v., preuß. Großkanzler (1721 bis 1801) 196, 198

Carpzov, Benedikt, Jurist (1595 bis 1666) 158, 233, 254, 257

Churchill, Winston, britischer Staatsmann (1874 bis 1965) 436

Cicero, Marcus Tullius röm. Staatsmann (106 v. Chr. bis 43 v. Chr.) 149, 173, 226

Cocceji, Samuel v., Jurist u. preuß. Staatsmann (1679 bis 1755) 196

Conring, Hermann, Staatstheoretiker (1606 bis 1681) 157, 169, 179, 208

Cuiacius, Jacobus (Jacques Cujas), Jurist (1522 bis 1590) 66, 150

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑΤΟΣ

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία, ανέλαβα την μετάφραση ενός 20σέλιδου αποσπάσματος, το οποίο υπάγεται στην κατηγορία των νομικών κειμένων και έχει να κάνει, όπως μας μαρτυρά και ο τίτλος του, με την ιστορία του γερμανικού δικαίου (Deutsche Rechtsgeschichte). Η γλώσσα - πηγή του αποσπάσματος είναι η γερμανική και η γλώσσα - στόχος είναι η ελληνική. Πρόκειται για ένα κείμενο που αναφέρεται σε ειδικό κοινό, το οποίο ασχολείται με την νομική ιστορία αλλά και πραγματικότητα της Γερμανίας.

Μέσα από αυτόν τον σχολιασμό, ο οποίος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πτυχιακής μου εργασίας, θα αναφερθώ στην μεταφραστική διαδικασία που ακολουθήθηκε και στα μεταφραστικά προβλήματα που συνάντησα κατά τη διάρκειά της.

Αρχικά, όπως προαναφέρθηκε, είναι ένα κείμενο νομικό, το οποίο αναφέρεται σε ειδικό κοινό. Για τον λόγο αυτόν, όπως και είναι λογικό, το επίπεδο γλώσσας που χρησιμοποιείται στο πρωτότυπο είναι υψηλό. Επομένως, ένα τέτοιο επίπεδο λόγου περιμένουμε να χρησιμοποιηθεί και στην γλώσσα – στόχο. Ο γερμανικός νομικός λόγος δεν διαφέρει ιδιαίτερα από τον ελληνικό νομικό λόγο, αντιθέτως, έχουν πολλά κοινά στοιχεία λόγω του ότι τα δύο αυτά νομικά συστήματα ανήκουν στην ίδια οικογένεια δικαίου (ρωμανογερμανική) και επιπλέον η ελληνική νομική γλώσσα είναι σε μεγάλο βαθμό δημιούργημα της μετάφρασης από τη γερμανική και τη γαλλική γλώσσα (Βλαχόπουλος, 2014). Μια δυσκολία όσον αφορά στην απόδοση του γερμανικού πρωτοτύπου, είναι η έντονη χρήση των ουσιαστικών. Το ουσιαστικό αποτελεί κύριο συστατικό στοιχείο στην δομή της γερμανικής. Το πιο βαθύ αίτιο της ευρύτερης χρήσης του ουσιαστικού είναι μια εννοιοκρατική αντίληψη της νομικής επιστήμης που κληρονομήθηκε από το ρωμαϊκό δίκαιο και η οποία οδήγησε στη διαμόρφωση μιας νομικής γλώσσας που γενικεύοντας προσανατολίζεται σε αφηρημένες έννοιες (Βλαχόπουλος, 2014).

Στην δυσκολία απόδοσης των πολλών ουσιαστικών, προστίθεται και το γεγονός ότι η γερμανική γλώσσα από μόνη της, έχει τη τάση να δημιουργεί καινούργιες σύνθετες λέξεις διαρκώς, των οποίων όλα τα μέλη φέρουν εξίσου σημαντική σημασία. Αυτό συμβαίνει, κυρίως για λόγους εξοικονόμησης, όμως κάνει πιο δύσκολη τη δουλεία ενός μεταφραστή, καθότι αυτό που αποδίδεται με μια σύνθετη λέξη στα γερμανικά, χρειάζεται, κάποιες φορές, να αποδοθεί με μερικές επιρρηματικές προτάσεις στα

ελληνικά, διότι είναι συνήθως πολύ δύσκολη η εύρεση αντίστοιχων λέξεων στην ελληνική που να κουβαλάνε το ίδιο ορθό περιεχόμενο και σημασία π.χ. *Zerrüttungsprinzip* = αρχή του αντικειμενικού κλονισμού. Συνήθως λοιπόν, αυτό το πρόβλημα έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στην απόδοση της ορολογίας, καθώς ο μεταφραστής καλείται να αποδώσει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια και αντιστοιχία την γερμανική, στην προκειμένη περίπτωση, ορολογία.

Στον γερμανικό νομικό λόγο, μεγάλη είναι η χρήση των τροποποιητικών ρημάτων (*Modalverben*), όπως παρατήρησα, και κάθε φορά η προσπάθεια απόδοσης των προτάσεων, στις οποίες εμπεριέχονταν, αποτελούσε πρόκληση, διότι οι διαφορές τους είναι ελάχιστες αλλά η βαρύτητά τους μέσα στο κείμενο επικίνδυνα διαφορετική. Συνήθως, τα τροποποιητικά ρήματα στο συγκεκριμένο γλωσσικό πλαίσιο υποκαθιστούν την προστακτική του προφορικού λόγου. Ο νομικός λόγος διακρίνει τρεις βαθμίδες υποχρεωτικότητας που εκφράζονται με τη χρήση τριών διαφορετικών τροποποιητικών ρημάτων (*müssen, sollen dürfen*) αλλά αυτό ισχύει ακόμα και για το ρήμα *können*. Το κάθε ένα από αυτά είναι φορέας συγκεκριμένου βαθμού υποχρεωτικότητας (Βλαχόπουλος, 2014).

Άλλο ένα περίπλοκο θέμα υπήρξε το κομμάτι των συντομογραφιών, το οποίο δεν ήταν περίπλοκο λόγω του βαθμού δυσκολίας του, όσο για τον χρόνο που χρειάστηκε η έρευνα όσον αφορά στην αντιστοιχία των συντομογραφιών. Κατά τη μετάφραση των συντομογραφιών, ο μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος με το πώς μπορούν αυτές να αποδοθούν στο ελληνικό κείμενο αφίξεως. Πριν οποιαδήποτε απόπειρα μετάφρασης πρέπει να εξετασθεί η σημασία των συντομογραφιών και να αναζητηθεί η ακριβής τους απόδοση. Μόνο έτσι λύνεται το πρόβλημα της πολυσημίας των συντομογραφιών, που ευθύνεται για την ορολογική σύγχυση σε ένα μετάφρασμα, και κατ'επέκταση αποδίδεται η πραγματική σημασία της συντομογραφίας (Κελάνδριας, 2007). Καθότι λοιπόν το κείμενο μας είναι νομικό, είναι φανερό πως οι συντομογραφίες είναι πάρα πολλές, αν αναλογιστούμε μόνο το πόσα άρθρα και παράγραφοι που αναφέρονται στο κείμενο.

Στην συνέχεια, θα ήθελα να θίξω το θέμα του κατά πόσο πιστό παρέμεινε στο πρωτότυπο, το μετάφρασμα που κατασκεύασα. Από νοηματικής άποψης, προσπάθησα να κρατήσω την ελληνική απόδοσή μου όσο το δυνατόν πιο κοντά γινόταν στην γερμανική. Αυτό σημαίνει, πως δομικά, προφανώς και ήταν απαραίτητο να παρεκκλίνω για να αποδώσω το νόημα όσο καλύτερα γινόταν, έτσι ώστε να γίνει εύκολα αντιληπτό από ένα ελληνικό ακροατήριο. Αυτή ήταν η προτεραιότητά μου,

όπως πιστεύω και πως αυτή είναι ή πρέπει να είναι η προτεραιότητα κάθε μεταφραστή. Εφόσον έχουμε να κάνουμε με δύο διαφορετικές γλώσσες, έχουμε να κάνουμε και με δυο διαφορετικά συστήματα γλωσσών. Οι γλώσσες, ως γνωστόν, «διαφέρουν ως προς τον τρόπο με τον οποίον συλλαμβάνουν και διαμερίζονται ή ορθοτομούν την πραγματικότητα» (Κεντρωτής, 1996, σελ.66). Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω λοιπόν, κάτι που στα γερμανικά αποδίδεται πλήρως με απλώς ένα ουσιαστικό, στα ελληνικά μπορεί να απαιτεί τη δημιουργία επιρρηματικής πρότασης για να αποδοθεί το νόημα σωστά.

Όλη αυτή η κουβέντα, μας φέρνει στο ζήτημα της ισοδυναμίας στη μετάφραση. Στο βιβλίο του Jeremy Munday και σύμφωνα με τον Nida αναφέρονται δύο είδη ισοδυναμίας, η μορφική ισοδυναμία και η δομική ισοδυναμία. Με λίγα λόγια, η μορφική ισοδυναμία έχει να κάνει με το μήνυμα αυτό καθαυτό, είναι λοιπόν έντονα προσανατολισμένη στη δομή του κειμένου πηγή (Munday, 2002). Η δομική ισοδυναμία απ' την άλλη, βασίζεται στην «αρχή του ισοδύναμου αποτελέσματος», δηλαδή στο ότι «η σχέση ανάμεσα στον δέκτη και το μήνυμα πρέπει ουσιαστικά να είναι η ίδια με αυτή που υπάρχει ανάμεσα στους αρχικούς δέκτες και το μήνυμα», (Munday, 2002, σελ.78). Πρωταρχικός στόχος πρέπει να είναι λοιπόν η δομική ισοδυναμία, διότι είναι εξάλλου πολύ δύσκολο να επιτευχθεί ένα είδος «συμφωνίας» ανάμεσα στο περιεχόμενο και στη μορφή και σύμφωνα με τον Nida, «προτεραιότητα πρέπει να δίνεται στην σημασιολογική και όχι υφολογική αντιστοιχία».

Ο μεταφραστής λοιπόν, έχει να επιλέξει ανάμεσα σε δύο: ή την κατά λέξη μετάφραση, να εστιάσει δηλαδή το στο να ανακαλύψει μορφικά ισοδύναμα, ή την ελεύθερη μετάφραση, να εστιάσει δηλαδή στο να βρει λειτουργικά ισοδύναμα που θα διατηρούν την όποια επικοινωνιακή αξία του κειμένου (Κεντρωτής, 1996). Όσο η επιστήμη της μετάφρασης εξελίσσεται, παρ' όλες τις πεποιθήσεις που κυριαρχούσαν στο παρελθόν περί της κατά λέξης μετάφρασης, αποδεικνύεται πως η ελεύθερη μετάφραση κατέχει πολύ μεγαλύτερη αξία. Η απόδοση δηλαδή του νοήματος του πρωτοτύπου σε μία γλώσσα στόχο, είναι αυτό που προέχει (sense to sense translation). Εξάλλου, αυτό που μας ενδιαφέρει σαν μεταφραστές είναι η μετάφραση σαν μία μεταφραστική διαδικασία, δηλαδή το αποτέλεσμά μας, το ίδιο το μετάφρασμα, το νέο κείμενο που παράγεται και έχει σκοπό να φέρει και να αποτυπώσει με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο τις πληροφορίες που μας παρέχει το πρωτότυπο κείμενο, με τη μόνη διαφορά ότι οι πληροφορίες αυτές αποδίδονται σε μια άλλη γλώσσα.

Ένα άλλο βασικό πρόβλημα που έπρεπε να αντιμετωπιστεί, ήταν το πρόβλημα της πολυσημίας. Η Φιλιππάκη-Warburton θεωρεί πως μια λέξη μπορεί να έχει πολλαπλές σημασίες, όμως οι σημασίες αυτές μπορεί να αποτελούν η μια επέκταση της άλλης. Ο Κρύσταλ αναφέρει πως παραπάνω από δύο αποδόσεις τις ίδια λέξης είναι διαφορετικές, ενώ ο Slodzian θεωρεί πως στην περίπτωση των πολυσημιών υπάρχει άμεση σύνδεση μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς σημασίας, οπότε δεν μπορούμε να απορρίψουμε την έννοια της πολυσημίας. Τέλος, ο Χαραλαμπίδης αναφέρει πως στην πολυσημία μια λέξη εμφανίζει διάφορες σημασίες που συνδέονται μεταξύ τους ενώ οι ομώνυμες λέξεις ταυτίζονται σε ένα τουλάχιστον από τα στοιχεία του επιπέδου έκφρασης (δηλαδή έχουν ίδια φωνητική ή γραφηματική απόδοση) και συγχρόνως, διαφέρουν σε ένα τουλάχιστον από τα στοιχεία του επιπέδου του περιεχομένου (Κελάνδριας, 2007). Στο συγκεκριμένο γερμανικό νομικό κείμενο, η πολυσημία αφορούσε όχι μόνο τα ουσιαστικά αλλά και την πλειοψηφία των ρημάτων, καθώς πολλά από αυτά είχαν πολλαπλές αποδόσεις ανάλογα με το συγκεκριμένο. Για παράδειγμα, το ρήμα auflösen, ανάλογα με το συγκεκριμένο μπορεί να σημαίνει είτε διαλύω ή λύω ή απλοποιώ, ενώ το ουσιαστικό der Lastenausgleich, το οποίο φέρει σημαντική σημασία για το κείμενο, διότι γύρω από αυτόν τον όρο ασχολείται μια ολόκληρη ενότητα στο απόσπασμα, έχει δύο αποδόσεις, α) επιμερισμός δημοσίων βαρών και β) πολεμική αποζημίωση. Αν γίνει η λάθος επιλογή απόδοσης του όρου από τον μεταφραστή τότε ολόκληρο το κείμενο μπορεί να βρεθεί εντελώς εκτός νοήματος.

Όπως προαναφέρθηκε, ο γερμανικός νομικός λόγος παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τον ελληνικό. Παρ' όλα αυτά, όπως είναι φυσικό, θα υπάρξουν και κάποιες σημαντικές διαφοροποιήσεις. Οι απρόσωπες προτάσεις που στα γερμανικά σχηματίζονται κατά κόρων με το man, είναι ένα περίπλοκο κομμάτι όσον αφορά στη μετάφραση αυτών. Η πιο σωστή, κατά την γνώμη μου, απόδοσή τους στα ελληνικά είναι με παθητική σύνταξη. Αλλάζει προφανώς ως ένα βαθμό η μορφολογία της πρότασης, αλλά το νόημα παραμένει τις περισσότερες φορές ίδιο. Σε περίπτωση που η χρήση της παθητικής με «ξένιζε» ως φυσική ομιλήτρια της ελληνικής γλώσσας, τότε σίγουρα προσπάθησα να χρησιμοποιήσω στη πρόταση κάποιο κατάλληλο υποκείμενο, έτσι ώστε να ρέει καλύτερα ο λόγος και να μην φαίνεται εντελώς επιτηδευμένος ή παράταιρος σε κάποιον που έχει την ελληνική γλώσσα ως μητρική του.

Επιπροσθέτως, όπως γνωρίζουμε όλοι, ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής γλώσσας είναι η ποικιλία. Το λεξιλόγιό της είναι αναρίθμητο άρα κατ' επέκταση, και οι επιλογές που μπορεί κανείς να έχει είναι πάρα πολλές. Παρ' όλα αυτά, κάποιες φορές μέσα στο κείμενο, μου ήταν δύσκολο να βρω τις αποδόσεις κάποιον όρων, παρά τη χρήση των λεξικών. Και λόγω του ότι τα γερμανικά δεν είναι μητρική μου γλώσσα, δεν μπορούσα να είμαι σίγουρη για το περιεχόμενο της λέξης ώστε να την αποδώσω έστω περιφραστικά, στη χειρότερη περίπτωση. Η λύση σε αυτό ήταν σίγουρα τα μονόγλωσσα λεξικά αλλά ακόμα πιο πολύ με βοήθησε το να βρίσκω τις λέξεις αυτές μέσω μιας ενδιάμεσης οδού. Από τα γερμανικά, προχωρούσα στην εύρεση της σημασίας στα αγγλικά και μέσω των αγγλικών έβρισκα τη σωστή ελληνική απόδοση. Μια τέτοια λέξη, στην οποία εφάρμοσα τη παραπάνω μέθοδο, ήταν η λέξη *der Junkertum = squirearchy* = ιεραρχία, καθότι με δυσκόλεψε αρκετά να βρω πληροφορίες γι αυτήν σε ελληνικά site, στα οποία τις περισσότερες φορές, αναφερόταν με την ίδια ακριβώς γερμανική λέξη, ίσως ακόμα και με ελληνικούς χαρακτήρες (Γιούνκερτουμ).

Αυτό μπορεί να συμβαίνει, διότι κάποιες λέξεις δεν μεταφράζονται (ή έτσι τουλάχιστον φαίνεται). Όμως το γεγονός αυτό, δεν μπορεί να είναι απόλυτο. Δεν είναι το ότι δεν μεταφράζονται οι λέξεις, πρόκειται για κάτι πολύ πιο ουσιώδες. «Δεν μεταφράζονται στοιχεία συνθέτοντα καθαυτά το περιεχόμενο μιας μεμονωμένης γλώσσας. Και τούτο διότι η μετάφραση ως λόγος δεν ανάγεται στο επίπεδο της εκάστοτε μεμονωμένης γλώσσας, αλλά στο επίπεδο των κειμένων» (Κεντρωτής 1996, σελ.131).

Σε αντίθεση με τη παραπάνω περίπτωση, σε μια συγκεκριμένη λέξη, η οποία αποτελεί βασικό κομμάτι του περιεχομένου του κειμένου, αποφάσισα να δώσω μία φορά (την πρώτη φορά που εμφανίζεται) την απόδοσή της στα ελληνικά και στη συνέχεια κράτησα τη μορφή έτσι όπως ακριβώς εμφανίζεται και στο γερμανικό κείμενο. Πρόκειται για τη λέξη *das Volksgesetzbuch* = το βιβλίο του λαού. Ο λόγος που το έκανα αυτό ήταν ο εξής: ο συγκεκριμένος όρος δεν έχει κάποια πάγια μετάφραση στα ελληνικά (συνήθως διαφέρει αναλόγως τον μεταφραστή) και προφανέστατα αποτελεί ένα πολύ βασικό κομμάτι για την διαμόρφωσης της ιστορίας του γερμανικού δικαίου. Κάποιος που θα ήθελε να ψάξει περαιτέρω πληροφορίες ή να στραφεί και σε άλλες πηγές σχετικά με αυτό το θέμα, θα είχε περισσότερο αντίκρισμα με τη χρήση του γερμανικού όρου. Επιπλέον, επειδή όπως είπαμε πρόκειται για ένα ειδικό πληροφοριακό νομικό κείμενο, οι αναγνώστες αυτού (η

πλειονηφία) θα είναι σε θέση να αναγνωρίσουν εύκολα την πρωτότυπη μορφή του, χωρίς ιδιαίτερες διευκρινήσεις στην ελληνική. Έτσι, σίγουρα είναι απαραίτητη η μετάφραση του στα ελληνικά όταν γίνεται η πρώτη εμφάνιση του όρου, αλλά στη συνέχεια είναι αρκετή η αναφορά του ως έχει στην αρχική του μορφή.

Σε γενικές γραμμές λοιπόν, αν κατηγοριοποιούσαμε τα προβλήματα που απαντήθηκαν στο κείμενο κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας, σύμφωνα με τη Nord, προκύπτουν τέσσερις κατηγορίες: πρώτον, έχουμε να κάνουμε με πραγματολογικά προβλήματα, τα οποία απορρέουν από τις διαφορές των επικοινωνιακών καταστάσεων εντός των οποίων χρησιμοποιούνται τα κείμενα αφετηρίας και υποδοχής, π.χ. διαχείριση τοπικών και χρονικών προσδιορισμών. Δεύτερον, τα προβλήματα διαπολιτισμικότητας, τα οποία έχουν να κάνουν με τις διαφορές ανάμεσα στους πολιτισμούς που αφορούν το κείμενο – πηγή και το κείμενο – στόχο. Τρίτα έρχονται τα διαγλωσσικά προβλήματα, τα οποία έχουν να κάνουν με τις δομικές διαφορές στο λεξιλόγιο, στη σύνταξη και γενικότερα στη δομή με την οποία παρουσιάζεται ο λόγος στο κείμενο. Τέλος, αναφέρονται τα κειμενοϊδιομορφικά προβλήματα, στα οποία κατατάσσονται όσα δεν μπορούν να καταταχθούν στις παραπάνω κατηγορίες, δηλαδή αυτά τα οποία έχουν να κάνουν αποκλειστικά με ιδιομορφίες που παρουσιάζει το κείμενο από μόνο του (Κελάνδριας, 2016).

Δεν μπορεί να μη γίνει λόγος, για το ποια θα πρέπει να είναι τα εφόδια ενός μεταφραστή, για να μπορεί να ελίσσεται άνετα μέσα σε ένα νομικό κείμενο, τα οποία κιόλας αντικατοπτρίζονται μέσα από το ίδιο το μετάφρασμα. «Οι μεταφραστές οφείλουν να διαθέτουν γλωσσικές γνώσεις όχι μόνο στην ξένη γλώσσα: Οι μεταφραστές οφείλουν να γνωρίζουν άριστα τη μητρική τους γλώσσα – το γλωσσικό σύστημα μέσα στο οποίο εργάζονται...οφείλουν να διαθέτουν επαγγελματικές γνώσεις...ο μεταφραστής πρέπει να διαθέτει τη στρατηγική ικανότητα...» (Βλαχόπουλος, 2014, σελ 101-102). Όλα αυτά συνοψίζουν το ποιο θα πρέπει να είναι το προφίλ ενός μεταφραστή, έτσι ώστε να έχει όσο το δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα κατά τη μεταφραστική διαδικασία. Ο μεταφραστής δεν χρειάζεται να είναι γνώστης της νομικής όσο ένας νομικός αλλά οι γνώσεις του θα πρέπει να είναι επαρκείς, για να μπορεί να εκτιμά σωστά το πρωτότυπο αλλά και το μετάφρασμα. Στην προκειμένη περίπτωση, μια έρευνα για το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσονται τα γεγονότα τα οποία περιγράφονται στο κείμενο, μπορεί να λύσει τα χέρια ενός μεταφραστή, όπως και εγώ μπόρεσα να αισθάνομαι πιο σίγουρη για την ορθότητα

των πληροφοριών που μετάφερα στο μετάφρασμά μου. Ακόμα και μέσα από την εύρεση αντίστοιχων όρων από τη γλώσσα - πηγή στη γλώσσα – στόχο, οι περαιτέρω πληροφορίες, στις οποίες μπορούσα να ανατρέξω πολύ εύκολα κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας με τη βοήθεια του διαδικτύου, αποδείχθηκαν εξαιρετικά βοηθητικές στην πιο εύστοχη κατανόηση του θέματος και στην ακριβέστερη απόδοση του μεταφράσματος.

Συνοψίζοντας, το παρόν νομικό κείμενο, που αποτελεί και το βασικό θέμα της εργασίας μου, χρειάστηκε χρόνο και αρκετή έρευνα, έτσι ώστε το αποτέλεσμα να είναι προσεγμένο και αξιοπρεπές. Καταβλήθηκε η καλύτερη δυνατή προσπάθεια για την επιτυχή αντιμετώπιση όλων των προβλημάτων που προέκυπταν κατά διαστήματα, όπως είναι λογικό, πάντοτε διατηρώντας τον σεβασμό και ως προς τις δύο γλώσσες, και ως προς το πρωτότυπο άλλα και ως προς τον συντάκτη του πρωτοτύπου. Μέσω της βοήθειας των λεξικών (δίγλωσσων και μονόγλωσσων), του διαδικτύου και της βιβλιογραφίας, η διαδικασία της μετάφρασης έγινε σαφώς πιο εύκολη και τα παραπάνω απαραίτητα βοηθήματα με εξόπλισαν με τις κατάλληλες πληροφορίες μέχρι το πέρας της πτυχιακής μου εργασίας.

Κάποιοι λένε ότι η μετάφραση είναι επιστήμη, άλλοι υποστηρίζουν ότι είναι τέχνη, εγώ παίρνω το θάρρος να υποστηρίξω ότι είναι και τα δύο. Οι γνώσεις που απαιτούνται για να κατακτήσει κάποιος τη μεταφραστική ικανότητα είναι απαραίτητες αλλά δεν είναι ποτέ αρκετές. Όπως, και το να έχει κάποιος έμφυτο ταλέντο στο να αφουγκράζεται τις ξένες γλώσσες, αλλά και τη δική του γλώσσα, πάλι δεν είναι αρκετό για να «χτίσει» έναν επιδέξιο και επιτυχημένο μεταφραστή. Αυτό που χρειάζεται είναι ο συνδυασμός αυτών των δύο και πάνω απ' όλα η όρεξη για δουλειά, γνώση και πειραματισμό.

Εν ολίγοις, και σύμφωνα με τον Γ. Κεντρωτή, «Τη λεξική κωδίκευση της ατομικής εμπειρίας σε κάποια,... οποιαδήποτε,... γλώσσα αναλαμβάνει να την από-συνθέσει και να την ανά-συνθέσει σε μιαν άλλη,... οποιαδήποτε,... γλώσσα έναν ομιλούν/γράφων υποκείμενο: ο μεταφραστής· η δε εργασία, που επιτελεί το εν λόγω ομιλούν/γράφων υποκείμενο, καλείται *μ ε τ α φ ρ α σ η*» (Κεντρωτής, 1996, σελ.25).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βλαχόπουλος. (2014). *Πολυγλωσσία στο δίκαιο*. Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ.
- Κελάνδριας. (2007). *Η Μετάφραση των Οικονομικών Κειμένων*. Διάυλος.
- Κεντρωτής. (1996). *Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης*. Διάυλος.
- Munday. (2002). *Μεταφραστικές σπουδές, θεωρίες και εφαρμογές*. Μεταίχμιο.
- Κελάνδριας. (2016). *Λειτουργική Διδακτική της Μετάφρασης*. Διάυλος.
- Pons. (2009). *Kompaktwörterbuch Deutsch-Neugriechisch / Neugriechisch – Deutsch*. Pons GmbH Stuttgart.